

FIKHÎ AÇIDAN ALTIN TAHVİLİ VE ALTINA DAYALI KİRA SERTİFİKASI İHRACI

Arş. Gör. Dr. Mahmut SAMAR*

Özet: Altın, finans tarihinin her döneminde yer almış ve parasal sistem içinde çok uzun süre ödeme aracı olarak kullanılmış değerli bir madendir. Altının bu şekilde kullanımı milattan önceki dönemlere kadar uzandığı bilinmektedir. Ancak günümüzde altın ödeme aracı olarak değil de farklı finansal araçlar içinde yatırım ve tasarruf aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede bugün T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından altın tahvili ve altına dayalı kira sertifikaları ihraç edilmektedir. İşte bu çalışma, bunlardan altın tahvili ve altına dayalı kira sertifikalarını konu edinmektedir. Çalışmanın en temel hedefi, yeni bir yatırım aracı olarak ihraç edilen bu sertifikaların İslam hukuku açısından tahlil edilmesidir. Bu amaçla makalede öncelikle altına dayalı kira sertifikalarının mahiyeti ve uygulanması üzerinde durulacak ardından faizsiz bir yatırım aracı olup olmadığı hususu tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Altın, Tahvil, Kira sertifikası, Finans, Yatırım.

حكم السندات الذهبية والصكوك التي تستند إلى الذهب في الفقه الإسلامي
الملخص: الذهب معدن من المعادن القيمة وقد كان موجودا في كل فترة من فترات التاريخ الاقتصادي و استعمل كواسطة للمبادلة مدة طويلة. ومن المعروف ان استعماله بهذا الشكل يمتد الى فترة ما قبل الميلاد. ولكن في يومنا هذا تغير استعماله من الثمنية الى واسطة تمويل و استثمار و أداة للادخار. مثلا بدأت وزارة الخزانة والمالية التركية اليوم بإصدار السندات الذهبية والصكوك التي تستند الى الذهب. وهذه أي عملية السندات الذهبية والصكوك التي تستند الى الذهب هو موضوع هذا البحث. ويهدف هذا البحث إلى دراسة هذه السندات والصكوك من جهة الفقه الاسلامي. لذلك سيبدأ البحث بدراسة ماهية هذه السندات والصكوك وتطبيقاتها ثم سيناقشها ليعرف هل هي من ادوات الاستثمار الربوية ام لا.

الكلمات المفتاحية: الذهب، السندات، الصكوك، التمويل، الاستثمار.

GİRİŞ

Altın, günümüzde olduğu gibi tarihsel süreçte her zaman önemli bir piyasa aracı olmuştur. Gerek değişim aracı olarak gerekse yatırım, saklama ve piyasa müdahale aracı olarak parasal sistemde her zaman ön planda tutulmuştur. Çünkü altın, bir değer aracı olarak tüm otoriteler tarafından kabul görmüş ve her finansal durumda satın alma gücünü koruma özelliğine sahiptir. Ayrıca siyasi veya iktis-

* Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı, mahmutsamar@hotmail.com

di belirsizlik ortamlarında bile güvenilir bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern dönemde altın artık para olma işlevini büyük oranda yitirmiş olsa da devletlerin merkez bankalarının rezerv aracı olmaya devam etmektedir. Yine bu kurumlar tarafından uluslararası finansal sistemdeki olası riskleri azaltmak, likiditeyi sağlamak ve güven telkin etmek amacıyla kullanılan önemli bir düzenleme aracıdır.¹ Bu nedenle kamu otoriteleri tarafından bu madenin ekonomiye kazandırılması yönünde çeşitli yollar denenmiş, bireyler tarafından tasarruf, yatırım veya statü amaçlı tüketilen altının ekonomi içerisinde doğrudan yer alabilmesi önemsenmiştir. Bu çerçevede günümüzde hem finans mühendisleri hem de kamu otoriteleri tarafından altına dayalı alternatif yatırım araçları üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir. Son yıllarda gündemde olan altın tahvili ve altına dayalı kira sertifikası ihracı bu çalışmaların ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de ilk defa 02 Ekim 2017 tarihinde Hazine Müsteşarlığı tarafından daha önce yayınlanan tebliğ doğrultusunda fiziki altına dayalı yatırım aracı olarak altın tahvili ve altına dayalı kira sertifikası ihraç edilmeye başlanmıştır. Bu yatırım araçlarıyla, en az 2200 ton (100 milyar ABD Doları) olduğu tahmin edilen “yastık altındaki” altının ekonomiye kazandırılması ve ülke rezervlerinin güçlendirilmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir.² Bu amaçla ihraç edilen altın tahvili ve altına dayalı kira sertifikası işlemleri Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen bankaların şubeleri aracılığıyla yürütülmektedir. Altına dayalı kira sertifikası ihraç işlemine aracılık eden bankalar arasında konvansiyonel bankaların yanı sıra katılım bankaları da yer almaktadır.³ Bu durum altına dayalı kira sertifikası işleminin faizsiz bir yatırım aracı olup olmadığı konusunu gündeme getirmiştir. Konuyla ilgili olumlu ve olumsuz yönde açıklamalar yapılmış olsa da bugüne kadar ortaya konmuş bilimsel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu ihtiyaca binaen aşağıda altına dayalı kira sertifikası işlemine yönelik tereddütler ve varsa bunlara yapılan itirazlar fikhî açıdan analiz edilerek İslami finans sisteminin ölçütleri doğrultusunda bu hususta bir değerlendirme yapılması hedeflenmektedir. Ancak konuya zemin oluşturması bakımından öncelikle işlemin mahiyeti ve işleyişi ele alınacaktır.

1 Gültekin Rodoplu - Bilge Leyli Elitaş, “Parasal Sistemde Altının Yeri ve Altına Dayalı Finansal Araçlar”, s. 676.

2 <https://altin.hazine.gov.tr/hazine-neden-altin-tahvili-altina-dayali-kira-sertifikasi-ihra%C3%A7-etmektedir> (erişim tarihi: 28.03.2019)

3 <http://altin.hazine.gov.tr/> (erişim tarihi: 28.03.2019)

1. TAHVİL

Fikhî açıdan altın tahvili ihraç etmenin durumunu ortaya koymak için geleneksel tahvillere kısa bir bakış yapmak gerekir.

1.1. Geleneksel Tahviller

En yaygın geleneksel sermaye piyasası araçlarından biri de tahvillerdir. İtibari değerleri eşit ve ibareleri aynı olan bir yıl ve daha uzun vadeli borç senetlerine *tahvil* adı verilir. Tahvil; devlet, kamu kurumları, belediyeler ve özel sektör kuruluşlarının ödünç para ihtiyacını karşılamak amacıyla başvurdukları bir borçlanma aracıdır.⁴ Tahviller onu ihraç eden tarafa ve para birimine göre farklı isimler alırlar. Hazinesinin ve belediyelerin ihraç ettiği tahvillere *devlet tahvili*, özel sektörün çıkardığı tahvillere *şirket tahvili* denmektedir. Başka bir ülkede o ülkenin para birimiyle ihraç edilen tahvillere *yabancı tahvil*, farklı bir para birimiyle ihraç edilenlere *eurombond* denmektedir.⁵

Türkiye’de tahviller bankalar gibi aracı kurumlar tarafından sabit veya değişken faizli olarak ihraç edilmektedir. Sabit gelirlili tahvillerde yatırımcı vade sonunda anapara ile birlikte ne kadar faiz alacağını bilir. Dolayısıyla piyasa dalgalanmalarından etkilenme söz konusu değildir. Değişken faizli tahviller genelde enflasyona endeksli olarak ihraç edilir ve finans terminolojisinde *kupon ödemeli tahvil* olarak adlandırılır. Bu tür tahviller vadeden önce belirli ara dönemlerde faiz ödemesi sağlar. Tahviller vade sonuna kadar elde tutulduğu takdirde belirli bir faiz gelirini garanti eder. Ancak tahvilin vade sonuna kadar elde tutulması zorunlu değildir. Çünkü Borsada bono tahvil piyasasında ikinci elde alım satıma tabi olabilir. Tahviller genellikle düzenli bir ödeme sağladığı için yatırımcılar tarafından tercih edilmektedir.⁶

Tahvil ihraç yönteminin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda onun gerçekte uzun vadeli bir borç senedi olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü tahvil ihraç edip piyasaya arz eden esasında borç talep etmektedir. Tahvil alanlar ise bu talebi kabul ederek borç vermiş olmaktadır. Başka bir ifadeyle tahvil alıcısının onu ihraç eden kuruma kullandığı sermaye borç niteliğinde yabancı sermaye hükmündedir. Tahvili çıkaran borçlu, tahvil hamili de alacaklı pozisyonundadır. Tahvil yatırımcısının borçlu kurumun yönetimine katılmaması ve alacak hakkın-

4 Koy-Ayben, “Tahvil, Hazine Bonusu ve Pay Değerlemesi”, *Finansal Yönetim*, s. 362.

5 Bayındır, *İslami Finans 2*, s. 111.

6 Ceylan-Korkmaz, *Sermaye Piyasası ve Menkul Değerler Analizi*, s. 117.

dan başka bir hakka sahip olmaması ile risk ve sorumluluğa katılmaması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca alacaklı, kurumun kâr ve zararına ortak değildir. Kurum zarar da etse kâr da etse vadesi geldiğinde anaparayı ve hak ettiği faizi alır.⁷ Dolayısıyla burada yapılan sözleşme varlığa dayalı bir alım satım değil, faizli bir borç sözleşmesidir.

Günümüz İslam hukukçuları, bu özellikleri sebebiyle tahvil işleminin İslam hukukundaki karşılığının *karz* akdi olduğunu ifade etmektedirler.⁸ *Karz*, fikhî bir terim olarak bir kimsenin para veya misli bir malını daha sonra mislini almak üzere başka bir şahsa vermesini konu edinen bir akittir.⁹ Bu tanıma göre *karz* akdinden söz edebilmek için ödünç/borç olarak alınan malın hem tür hem de miktar bakımından aynıısının iade edilmesi gerekir. TBK'nın, bu sözleşmeyi (tüketim ödünç sözleşmesi), “*ödünç verenin, bir miktar parayı ya da tüketilebilen bir şeyi ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da aynı nitelik ve miktarda şeyi geri veremeyi üstlendiği sözleşmedir*”¹⁰ şeklinde tanımlaması da bu hususa işaret etmektedir. *Karz* akdinde diğer sözleşme türlerinin taşınması gereken kuruluş ve sıhhat şartlarının yanı sıra kendine özgü birtakım şartlar aranmaktadır. Öncelikle *Karz* akdine sadece misli mallar konu olur ve taraflardan birine menfaat sağlayan bir şart koşulmamalıdır. Böyle bir şartın bulunması fikhî bilginlerince faizli işlem olarak değerlendirilerek “menfaat getiren her *karz* ribâdır.” şeklinde formüle edilmiştir.¹¹ Ayrıca İslam borçlar hukukunda *karz*, *teberrû* (sırf yardımlaşma) akitlerinden biri olup¹² vade şartıyla yapılamaz. Şayet bir ödeme vakti belirlenecek olursa da bunun hukuki açıdan bağlayıcılığı yoktur. Çünkü vade olursa yapılan işlem, bir mübadele akdi vasfını kazanmış olur ki bu, aynı cins malların veresiye mübadele edilmesinden başka bir şey değildir.¹³ Bu durumda faiz yasağı ile ilgili hükümlere aykırı hareket edilmiş olur. Çünkü İslam hukukunda aynı cins mallar, ancak peşin ve eşit olması halinde mübadele edilebilir. Aksi durumda yapılan işlem faiz gereğiyle fasit olur. Bu açıdan bakıldığında tahvil işlemi, aynı cins paraların veresiye mübadele edilmesi olarak nitelenebilir. Bu anlamda tahvili, sarf akdi kapsamında da değerlendirmek mümkündür. Ancak bu fikhî açıdan tahvilin hükmünü değiştirmez. Çünkü gerek *karz* gerek sarf akdinin hükümleri çerçevesinde bakıldığın-

7 Yanpar, Atila, *İslâmi Finans*, s. 214.

8 Bayındır, *İslami Finans 2*, s. 73.

9 Feyyûmî, *el-Misbâh*, s. 296; Ayrıca bk. Dâmâd, *Mecma'u'l-enhur*, II, 346.

10 TBK, md. 386.

11 İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, IV, 174.

12 Bakara, 2/275, 282; Buhârî, “İstikrâz”, 4.

13 Meydânî, *el-Lübâb*, II, 228; 2010; Bilmen, *Hukuki İslamiye ve İstalahat-ı Fikhiyye Kamusu*, VI, 95; Çeker, *İslâm Hukukunda Akidler*, s. 269.

da tahvil, fıkhî açıdan tartışmasız olarak faizli bir işlemdir. Nitekim sarf akdinde aynı cinsten paraların eşit miktarda olması ve teslim tesellümün akit meclisinde taraflar birbirinden ayrılmadan gerçekleştirilmesi şarttır.¹⁴ Buna göre sarf akdinin en temel şartı mübadelenin peşin olmasıdır. İslam hukukuna göre bu şartın yerine getirilmemesi faiz yasağının ihlal edilmesine yol açacağından, yapılan işlem geçerli olmaz. Bu nedenle paraların vadeli satımı olarak değerlendirilmesi durumunda da tahvil, İslam borçlar hukukuna göre faizli bir işlemde ibarettir.¹⁵ Tahvilin ikinci el piyasalarda işlem görmesi ise alacağın temliki (*bey'ud-deyn*) kabilindedir. Bu işlem de fıkhî açıdan fasittir. Çünkü alacak hakkının (*deyn*) ve zimmetteki borcun satılmasının yasak ve geçersiz olduğu konusunda İslam hukukçuları ittifak halindedirler.¹⁶ Bu hükmün dayanağı sünnettir.¹⁷

Özetle belirtmek gerekirse ilk ihracı bakımından tahvil, hem klasik fıkhî normlarına göre hem de modern hukuk ve İslâmî finanstaki yaygın kanaate göre faizli bir borç (*karz*) işlemidir. İkinci el piyasalarda işlem görmesi de bir başka faizli işlem olan alacak hakkının (*bey'ud-deyn*) satılması kapsamına girmektedir. Dolayısıyla fıkhî açıdan tahvil, bütün yönleriyle caiz değildir.

1.2. Altın Tahvili

Türkiye'de altın tahvili, son yıllarda Hazinesin ihraç edilen finansman araçlarının çeşitlendirilmesi ve yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yürütülen çalışmalar neticesinde gündeme gelmiştir. Fiziki altına yatırım yapmış olan bireysel yatırımcılara belirli bir getiri sağlayarak yastık altındaki altınların ekonomiye kazandırılması amacıyla ihraç edilmektedir.¹⁸ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığının uyguladığı altın tahvilinin işleyişi ve özellikleri aşağıdaki gibidir:

Altın tahvili, belirli tarihlerde yatırımcılardan toplanacak talebe göre Hazine tarafından belirlenen aracı bankaların şubeleri aracılığıyla ihraç edilmektedir. Her bir ihraca ait talep toplama tarihi, ihraç (*valör*) tarihi, kupon oranı ve itfa tarihi il-

14 Mevsli, *el-İhtiyar*, II, 295; Neseî, *Kenzü'd-dekâik*, III, 141; Meydâni, *el-Lübâb*, I, 228; Ali el-Kâri, *Fethu bâbi'l-İnâye*, II, 386.

15 Meydâni, *el-Lübâb*, I, 229; Bilmen, *Hukukî İslamiye ve İstalahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VI, 91.

16 Suğdi, *en-Nütef*, I, 475; Serahsî, *el-Mebsût*, XII, 127; İbn Rüşd el-Ced, *el-Beyân ve't-tahsil*, VII, 203-204; Burhânü's-Şerîa, *el-Muhîtu'l-Burhânî*, VII, 83; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 25; Nevevî, *Ravdatü't-tâlibîn*, III, 516; Karâfi, *ez-Zahire*, V, 267; Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkâm*, II, 401; Mevâk, *et-Tâc ve'l-iklîl*, VI, 232; Derdîr, *eş-Şerhu'l-kebir*, III, 61; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, V, 281; Mustafa el-Hin-Mustafa el-Buğa-Ali eş-Şerbecî, *el-Fikhu'l-menhecî*, VI, 38.

17 Dârekutnî, "Büyü", IV, 440; Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 65; Beyhakî, *es-Sünen*, V, 474.

18 T.C. Hazine ve Maliye Bakanlıği, "Altın Tahvili Yatırımcı Kılavuzu", s. 1.

gili ihraca ait ihraç duyurusunda paylaşılmaktadır. Kamuoyuna duyurulacak aracı banka şubelerinde belirli tarihlerde bir hafta boyunca talep toplanmaktadır. Bu kapsamda talep toplama işlemleri çeşitli illeri/bölgeleri kapsayacak şekilde farklı zamanlarda etaplar halinde gerçekleştirilmektedir. Altın tahvili için talep toplama döneminde sadece 22 ve 24 ayar fiziki altınlar (takı, cumhuriyet altını vb.) kabul edilmektedir. Banka hesaplarındaki gram altınlar kabul edilmemektedir. Altınlar hiçbir bir iskontooya tabi tutulmaksızın saflığı oranında bire bir olarak kabul edilmektedir. Ancak işçilik dikkate alınmamaktadır.¹⁹

Altın tahvilinin ihraç edilebilmesi amacıyla, talep toplama döneminde aracı bankaya altınlarını teslim eden yatırımcılar adına aracı bankada üç farklı hesap açılmaktadır. Bunlar, “vadesiz altın mevduat hesabı”, “vadesiz TL mevduat hesabı” ve “yatırım hesabı”dır. Bankaya teslim edilen altınların 1000/1000 saflıktaki altın karşılığı esas alınarak gram cinsinden vadesiz altın mevduat hesabına yatırılır. Ardından sahip oldukları gram altın miktarı karşılığı altın tahvilleri (1 gr altın = 1000 adet altın tahvili) yatırım hesaplarına aktarılır.²⁰

Mevcut uygulamada altın tahvili, yatırımcısına her altı ayda bir □ cinsinden altın fiyatına endekli kupon ödemekte olup, kupon oranı ihraç öncesi yapılan ihraç duyurusunda kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Söz konusu kupon oranı, senedin vadesi boyunca sabit kalmaktadır. Ancak yatırımcının elde edeceği getiri tutarı altın fiyatlarında meydana gelecek olan değişmelere göre farklılık gösterebilmektedir. Hazinesinin resmi web sitesindeki hesaplama aracına göre 1 gr altının (1 altın tahvili) altı aylık getiri oranı 1,2 (yıllık 2,4); kazancı ise 0,012 gr altındır.²¹ Böylece altı ayda bir yatırımcının vadesiz hesabına 0,012 gr altının o günkü karşılığı yatırılarak ödeme yapılmaktadır ki bu onun kazancı olmaktadır. Belirlenen vade sonunda ise yatırımcıya sahip olduğu altın tahvili sayısına karşılık gelen altın tutarı (1000 adet = 1 gr altın) ödeme yapılır. Bu ödeme kendisinin tercihine göre üç farklı şekilde yapılır: (1) Yatırımcının vadesiz altın hesabına gr altın olarak aktarılır. (2) Önceden talep edilmiş olması durumunda 1 kilogramlık külçe altın olarak veya Darphane tarafından basılan çeyreklik, cumhuriyet veya ziynet altını olarak vade tarihinden sonra fiziken teslim edilir. (3) Yatırımcı vade sonunda ödenecek anapara bedelini Hazine tarafından mevcut senetlerin vade sonu tarihi ile aynı tarihe denk gelecek şekilde yeni ihraç edilecek altın tahviline veya altına dayalı kira sertifikasına tekrardan yatırılabilir. Ayrıca vade tarihinden önce de ge-

19 Geniş bilgi için bk. <https://altin.hazine.gov.tr/yatirimci-klavuzu> (erişim tarihi: 04/04/2019).

20 Geniş bilgi için bk. <https://altin.hazine.gov.tr/yatirimci-klavuzu> (erişim tarihi: 04/04/2019).

21 Geniş bilgi için bk. <https://altin.hazine.gov.tr/yatirimci-klavuzu> (erişim tarihi: 04/04/2019).

rek duyulduğunda altın tahvillerinin satışı yapılabilmektedir. Ne var ki vade sonu gelmeden yapılacak satışlarda yatırımcıya sahip olduğu altın tahvillerinin cinsinden karşılığı verilir. Fiziki ya da gr altında şeklinde ödeme yapılmamaktadır.²²

Özetlemek gerekirse, Hazine altın tahviliyle bireysel yatırımcıların elindeki altınları yıllık 2,40 oranında faiz ödemek şartıyla borç olarak almaktadır. Bu da esasında faizli borçlanmadan başka bir şey değildir. Dolayısıyla fikhî açıdan altın tahvilinin faizli bir işlem olduğu ve bu yolla gelir sağlamanın caiz olmadığı izah-tan varestedir. Ancak aynı amaçla geliştirilen altına dayalı kira sertifikasının fikhî durumu aşağıda geleceği üzere tartışmalıdır.

2. ALTINA DAYALI KİRA SERTİFİKASI

Altın tahvilinde olduğu gibi altına dayalı kira sertifikası, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı Varlık Kiralama A.Ş. tarafından ihracı gerçekleştirilen ve fiziki altını olan vatandaşların bu altınları üzerinden getiri elde edebilmelerini sağlayan bir yatırım aracıdır.²³ İhraç yöntemi, başvuru, işleyiş ve uygulama açısından yukarıda izah edilen altın tahvili ile aynıdır.²⁴ Ancak yapısı ve yatırımcısına sağladığı gelirin kaynağı bakımından farklıdır. Hazine, bu farkı şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Hazine Müsteşarlığı, faiz getirisi elde etmek istemeyen yatırımcılar için 2012 yılından itibaren kira sertifikaları ihraç etmektedir. Altına Dayalı Kira Sertifikası da yurtiçi piyasada ihraç edilen diğer Kira Sertifikalarında olduğu gibi gayrimenkul alım satımına ve söz konusu gayrimenkulün kiralanmasına dayalı bir yatırım aracıdır. Altına Dayalı Kira Sertifikası, sertifika sahiplerine, gayrimenkulün kiralanmasından elde edilen kira gelirini, payları oranında dağıtmaktadır. Altına Dayalı Kira Sertifikasında kira geliri kira sözleşmesi endeksli Türk Lirası cinsi bir kira getirisi sağlamaktadır. Altın Tahvilleri ise, diğer Devlet Tahvillerinde olduğu gibi, arkasında her hangi bir gayrimenkul işlemi olmayan, yatırımcısına, satın aldığı Tahvil karşılığında altın fiyatına endeksli Türk Lirası cinsi faiz geliri sağlayan bir yatırım aracıdır.”²⁵

Bu izaha göre altına dayalı kira sertifikaları, 2012 yılından itibaren yurt içi piyasalarda ihraç edilen diğer kira sertifikaları gibi faizsiz bir yatırım aracı olarak tanıtılmaktadır. Bu sertifikalar fiziki altına yatırım yapmış olan ve faiz getirisi elde etmek istemeyen bireysel yatırımcılara belirli bir gelir sağlayarak yastık altındaki

22 Geniş bilgi için bk. <https://altin.hazine.gov.tr/yatirimci-klavuzu> (erişim tarihi: 04/04/2019).

23 <https://altin.hazine.gov.tr/sikca-sorulan-sorular> (erişim tarihi: 23.04.2019)

24 Bk. “Altın Tahvili” başlığı.

25 <https://altin.hazine.gov.tr/sikca-sorulan-sorular> (erişim tarihi: 23.04.2019)

altınların ekonomiye kazandırılması amacıyla Hazine tarafından ihraç edilmektedir. Bu nedenle altına dayalı kira sertifikaları, altın tahvilinden farklı olarak gayrimenkul alım satımına ve söz konusu gayrimenkulün kiralınmasına dayalı bir kira sertifikasıdır.²⁶

Altına dayalı kira sertifikası, yatırımcısına her altı ayda bir cinsinden altın fiyatına endeksli kira geliri sağlamaktadır. Kira oranı ihraç öncesi yapılan ihraç duyurusunda kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Söz konusu kira oranı, senedin vadesi boyunca sabit kalmakta olup yatırımcının elde edeceği tutarı ise altın fiyatlarında meydana gelecek olan değişimlere göre farklılık gösterebilecektir. Altına dayalı kira sertifikasının işleyişi kısaca şu şekildedir:²⁷

1) İhracı yapılacak olan sertifikalara dayanak olan kamuya ait taşınmazların HMKVŞ'ye satış yoluyla devri yapılarak, tapu kayıtlarında taşınmazların HMKVŞ adına tescil işlemi gerçekleştirilir.

2) HMKVŞ'ye devri yapılan taşınmazların ilgili kurumlarca kullanımları aynen devam etmek üzere, Hazine Müsteşarlığı ile HMKVŞ arasında birinci madde-deki satış yoluyla devir işleminden bağımsız ayrı bir kira sözleşmesi yapılır. Ayrıca söz konusu taşınmazların kira süresi sonunda geri alımına ilişkin Hazine tarafından geri alım taahhütname si düzenlenmektedir. Diğer taraftan, ihracın öncesinde HMKVŞ tarafından, söz konusu varlıkları kendi namına ve sertifika sahipleri hesabına ve yararına muhafaza edeceğine dair bildiri düzenlenmektedir.

3) HMKVŞ tarafından satın alınan varlıkların Hazine Müsteşarlığı'na kiralınması karşılığında, sertifika sahiplerinin payları oranında kira geliri hak etmelerini sağlayan kira sertifikası ihraç edilir.

4) Yatırımcılar, ilan edilen talep toplama dönemi içerisinde, duyurulan özelliklere uygun altınlarını, ilan edilen bankanın şubelerine getirirler. Bankaya getirilen altınlar tartılarak, 1000/1000 saflık değeri üzerinden altın gram karşılığı hesaplanır. Hesaplanan altının 1 gramı için 1000 adet kira sertifikası düzenlenip yatırımcının altın mevduat hesabına yatırılır

5) Yatırımcıların kira sertifikası karşılığında ödedikleri tutar HMKVŞ'ye aktarılır. HMKVŞ tarafından kira sertifikası ihracından elde edilen hasılat, devralınan varlıklara karşılık Hazine Müsteşarlığı'na aktarılır.

26 <https://altin.hazine.gov.tr/yatirimci-klavuzu> (erişim tarihi: 23/04/2019).

27 T.C Maliye ve Hazine Bakanlığı, "Altına Dayalı Kira Sertifikası Yatırımcı Klavuzu", s. 10.

6) Hazine Müsteşarlığı ile HMVKŞ arasında yapılan kira sözleşmesi ve geri alım taahhütnameşi çerçevesinde, Hazine Müsteşarlığı tarafından HMVKŞ'ye kira sözleşmesi süresince kira ödemeleri ve kira sözleşmesinin vadesi dolduğunda taşınmazların geri alımı karşılığında taşınmaz satış bedeline ilişkin ödeme yapılır.

7) Yatırımcıların hesabına altı aylık vadelerle altın fiyatına endeksli % 1,2 kira bedeli gelir yansıtılır.

8) Vade sonunda, yatırımcı yatırdığı altına eşdeğer altın ederini parasal olarak veya talep ederse fiziksel olarak geri alır ve işlem sona erer.

Bu işleyiş tarzından hareketle altına dayalı kira sertifikası yöntemini şu şekilde özetleyebiliriz: Hazine kendisine ait bir taşınmazı yine kendisine ait bir şirkete (HMVKŞ) gr altın karşılığında satmaktadır. HMVKŞ, söz konusu taşınmazı fiziki altına sahip yatırımcılara satmak ve belirlenen süre içinde Hazineye kiralamak suretiyle kira getirisi ödemek üzere kira sertifikası ihraç etmektedir. Böylece kira sertifikası alanlar işleme konu olan taşınmazın mülkiyetine ortak olmakta, ortaklıkları oranında da kira geliri elde etmektedirler. Bu yöntemde her ne kadar en başından itibaren Hazine'ye ait varlığın tekrar ona kiraya verileceği ve süre sonunda aynı bedelle tekrar kendisine geri satılacağı biliniyor olsa da kiralama işlemi için satım sözleşmesinden bağımsız ayrı bir kira sözleşmesi yapılmaktadır. Geri alım için ise bir taahhütname düzenlenmektedir. Bu sözleşmelerin ayrı ayrı yapılması *safkateyn* yasağının ihlal edilmemesi ve işlemin akit yapısını fıkhî açıdan uygun hale getirme çabalarının bir ürünüdür.

2.1. Mahiyeti ve Fıkhî Açıdan İşlemin Niteliği

Yukarıda görüldüğü üzere altına dayalı kira sertifikası, yurtiçi piyasalarda ihracı gerçekleştirilen diğer kira sertifikalarıyla aynı şekilde uygulanmaktadır. Aralarındaki tek fark diğerleri veya \$ üzerinden olurken bu yöntem fiziki altına dayalı olmaktadır. Bu nedenle işlemin mahiyetini ve niteliğini belirleyebilmek için burada öncelikle kira sertifikalarının (*sukuk*) işleyişine genel bir bakış yapmak istiyoruz.

Sukuk, sözlükte çek, yazılı belge ve resmi tutanak gibi manaları olan *sak* kelimesinin çoğuludur.²⁸ Ancak günümüzdeki kullanımıyla "finansal sertifika" anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise; *bir mal (ayn), menfaat, hizmet, muayyen bir projenin varlıkları ya da belirli bir yatırım aktivitesinin mülkiyetine dair eşit değere*

28 Feyyûmî, *el-Misbâh*, s. 207.

sahip şâyi hisseli belgeleri ifade eder.²⁹ Birçok türü olan sukuk uygulamalarının fikri temeli menkul kıymetleştirme (tevrîk) mantığına dayanmaktadır.³⁰ Faizsiz finansman aracı olması hasebiyle, İslami prensiplere uygun olarak ihraç edilen menkul kıymetler olarak da ifade edilmektedir. Buna göre sukuk, bir varlığa sahip olmayı ve ondan yararlanma hakkını gösteren menkul kıymetlerdir. Nitekim “varlığa dayalı menkul kıymet” olarak da tanımlanmaktadır.³¹

Geleneksel finans sisteminde yer alan tahvile alternatif bir finansman aracı olarak geliştirilen kira sertifikaları (sukuk) uygulaması, finansman ihtiyacı duyan taraf (devlet, banka, hayır kurumu), varlık kiralama şirketi (VKŞ) ve yatırımcı olmak üzere üç taraflı bir yapıya sahiptir.³² Yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı üzere sukukun temelinde mutlaka bir dayanak varlık söz konusudur ve bu dayanak ticari bir işleme/akde konu olmaktadır. Bu işlem sukukun türüne göre bir malın vadeli olarak alım-satımı, kiralınması veya kâr-zarar ortaklığı şeklinde farklılık gösterebilmektedir.³³

Sukuk, kendisine temel teşkil eden akde göre icâre sukuk, murabaha sukuk, selem sukuk, istisnâ sukuk, ortaklık temelli sukuk ve karma sukuk olarak çeşitlenmektedir. Bunlardan konumuzla ilgili olanı icâre sukuktur. İcâre sukuk, *bir malın kullanım hakkını (menfaat) satmak amacıyla çıkarılan eşit değerdeki belgeler* olarak tanımlanmaktadır.³⁴ Buna göre icâre sukuku kirada olan veya kiralınması vadedilmiş bir varlığa (mal veya menfaat) dair şâyi hisselerin mülkiyetini temsil eden eşit değerdeki sertifikalardır.³⁵

İcâre sukuku, faizsiz finans sisteminde uygulanan ilk sukuk türüdür.³⁶ Bu sukuk türü, mülkiyetin satılmasının ortaya çıkardığı zorluklardan doğmuştur. Bu yöntemle sukuk çıkarmak hem mal sahipleri hem de bazı şartlara riayet etmeleri halinde kiracılar için de mümkün olmaktadır. Ayrıca kira süresi sonunda kiracıya

29 Karadâği, “es-Sukûku'l-İslâmiyye (et-Tevrîk) ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra”, s. 805; AAOIFI, “Sukûku'l-istismâr”, *el-Me'âyirü's-şer'iyye*, std. no: 17/2, s. 467; Bayındır, “Sukuk Uygulamaları ve Fıkhî Tahlili”, s. 831.

30 Döndüren, “Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri”, s. 243; Durmuş, “Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukûk ve Fıkhî Tahlili”, s. 141; Cebeci, *Finansal Bir Araç Olarak Sukuk*, s. 43.

31 Sümer, “Sukûkunun Aslına Uygun Gelişimi ve Proje Finansmanında Kullanılması İçin Öneriler” s. 72.

32 Durmuş, “Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukûk ve Fıkhî Tahlili”, s. 143; Bayındır, “Sukuk Uygulamaları ve Fıkhî Tahlili”, s. 833.

33 Sümer, “Sukûkunun Aslına Uygun Gelişimi ve Proje Finansmanında Kullanılması İçin Öneriler” s. 73.

34 Abdüssettâr Ebû Ğudde, “es-Sukûku'l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra ve tedâvülühâ”, s. 687; Bayındır, *Fıkhî ve İktisadî Açından İslami Finans 2*, s. 101.

35 Mohammad Hashim Kamali, “A Shari'ah Analysis of Issues in Islamic Leasing”, s. 12; Nezhî Hammâd, “Sukûku'l-icâra” s. 16; Dede, *Katılım Bankalarında Hazine ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları*, 50.

36 Çelik-Kaya, Gözde Finansman Aracı: Sukuk”, s. 156.

kiralanan varlığı satın alma hakkı da tanınmaktadır. Bu anlamda icâre sukukuna temel teşkil eden akit, “sat ve geri kirala” işlemidir. İcâre akdine dayalı çıkartılan sukuk, ikinci el piyasada işlem görebilmektedir.³⁷

İcâre sukuk, Türkiye’de uygulanan kira sertifikalarının en yaygın türüdür.³⁸ Bu işlemde sürecin işleyişi birkaç aşamadan meydana gelmektedir. Öncelikle sadece bu amaçla bir varlık kiralama şirketinin (VKŞ) kurulması gerekir. Bundan sonra yapılan işlemler sırasıyla şöyledir:³⁹

- 1) VKŞ, varlığın toplam bedeline eşdeğerdeki kira sertifikalarını çıkartır.
- 2) İhrac edilen kira sertifikaları yatırımcılar tarafından satın alınarak toplam bedel VKŞ’ye ödenir.
- 3) VKŞ, tahsil ettiği kira sertifikaları bedelini kiralamaya konu olan varlığı satın almak üzere kaynak kuruluşa aktarır.
- 4) Kaynak kuruluş, kiralamaya konu olacak varlığın mülkiyetini vadenin sonunda geri satın almak üzere VKŞ’ye devreder.
- 5) VKŞ, mülkiyetini devraldığı varlıkla ilgili bir kira sözleşmesi yaparak kira sertifikalarında belirtilen vadenin sonuna kadar üçüncü bir şahsa veya kaynak kuruluşa kiralar. Uygulamada varlığın genelde ilk sahibi ve kullanıcısı olan kaynak kuruluşa kiraya verildiği görülmektedir.
- 6) Kaynak kuruluş, söz konusu varlığın kira bedelini sözleşmede belirlendiği üzere düzenli olarak VKŞ’ye öder.
- 7) VKŞ, kaynak kuruluştan aldığı kira bedellerini yatırımcılara aktarır.
- 8) Kira sertifikalarında belirtilen vadenin sonunda kaynak kuruluş, daha önce mülkiyetini VKŞ’ye belli bir bedel karşılığında devrettiği varlığın mülkiyetini tekrar almak üzere aynı tutarı VKŞ’ye öder. VKŞ, vade sonunda kiralamaya konu olan varlığın mülkiyetini kaynak kuruluşa devreder.

37 Neziî Hammâd, “Sukûku’l-icâra” s. 21; Kutub Mustafa Sânu, “Sukûku’l-icâra” s. 71-73; Bayındır, “Menkul Kıymetleştirme Uygulamaları ve Fıkıhtaki Yeri” s. 262; Abdüssettâr Ebû Ğudde, “es-Sukûku’l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve tatbîkâtühe’l-mu’âsıra ve tedâvülühâ”, s. 687; Yılmaz, “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulamaları ve Vergilendirilmesi”, s. 92.

38 Yanpar, *İslâmi Finans*, s. 215; Bayındır, *Fıkhî ve İktisadî Açıldan İslami Finans 2*, s. 106.

39 Döndüren, “Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri”, s. 249; Yılmaz, “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulamaları ve Vergilendirilmesi”, s. 94-95; Hüseyin Hâmid Hassân, “Sukûku’l-istismâri’l-İslâmî”, s. 545; Yanpar, *İslâmi Finans*, s. 218; Çelik - Kaya, “Gözde Finansman Aracı: Sukuk”, s. 161.

Bu işleyiş tarzından hareketle kira sertifikalarının teorik zeminde klasik fıkhıdaki *bey' bi'l-istiğlâl* işlemine dayandığı söylenebilir. Zira bu söz konusu işlemin modern bir finansal araç halinde geliştirilmesinden başka bir şey değildir.⁴⁰ Altına dayalı kira sertifikalarında olduğu gibi kira sertifikaları işlemi, günümüzde kamu idarelerinin çokça başvurduğu bir yöntemdir. Kamu yol, köprü, santral gibi varlıkların kullanım hakkının satılmasına dair kira sertifikası ihraç etmektedir. Öyle ki bu yöntem günümüzde devletlerin para politikalarında önemli bir araç haline gelmiştir.⁴¹

Kısaca, kira sertifikaları yöntemi, genelde kamuya ait bir malın kiralanması ve belirli bir süre sonra geri alınması taahhüdüyle satılması işlemidir. Ancak bu taahhüdün kesin olarak bağlayıcı olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü belirlenen süre sonunda yatırımcının varlığı temsilen sahip olduğu sertifikaları satmaması söz konusu değildir. Bu da yapılan işlemin “geri alma şartıyla satım” şeklindeki değerlendirmeleri haklı çıkarmaktadır. Nitekim “Akitlerde lafız ve kalıplara değil, mana ve maksatlara bakılır.”⁴² Bu işlemle kamu, elindeki varlıkları tam anlamıyla satmadan⁴³ -mülkiyetini geçici olarak elinden çıkartarak- nakit ihtiyacını karşılarken, yatırımcı satın aldığı malı geri satma garantisiyle kira geliri elde etmektedir. Altına dayalı kira sertifikası işlemi bu amaçların yanı sıra yastık altı fiziki altınların ekonomiye kazandırılmasını hedefleyen bir yatırım aracıdır. Bir diğer gaye ise yatırımcının elindeki altının olduğu gibi korunarak gelir elde etmesini sağlamaktır.

2.2. Altına Dayalı Kira Sertifikalarının Fikhî Tahlili

Modern bir faizsiz yatırım aracı olarak geliştirilen altına dayalı kira sertifikaları, yapısı ve işleyişi bakımından birtakım fikhî tereddütlerin gündeme gelmesine sebep olmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan tartışmaların merkezinde bu işlemin mürekkep veya bileşik akit yapısına sahip olması, bağlayıcı bir vaat içermesi, akdin muktezasından olmayan şartlar içermesi ile kâr ve sermayenin garanti edilmesi gibi hususlar yer almaktadır. Esasında bu hususların tamamı Hanefî fıkhı bilginleri tarafından geliştirilen “vefâen satım” işleminin bir türü ya da geliştiril-

40 Bayındır, “Sukuk Uygulamaları ve Fikhî Tahlil”, s. 836.

41 Nezîh Hammâd, “Sukûku'l-icâra” s. 18; Dede, *Katılım Bankalarında Hazine ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları*, 71.

42 İbn Nüceym, *el-Eşbâh*, s. 174; Mecelle, md. 3.

43 Burada kamuya ait taşınmazların HMKŞ'ye satış yoluyla devri yapılmaktadır. Aynı zamanda, tapu kayıtlarında taşınmazların HMKŞ adına tescil işlemi gerçekleştirilmektedir. ” (Klavuz, s. 10)

miş hali olan “bey’ bi’l-istiğlâl”e yönelik tereddütlerdir. Nitekim yukarıda genel olarak kira sertifikaları işleminin bu mahiyette ve nitelikte olduğunu belirtmiştik. Bu nedenle altına dayalı kira sertifikasının fikhî durumunu tespit etmek için “bey’ bi’l-istiğlâl” işlemine bakmak gerekir.

“Bey’ bi’l-istiğlâl”, *Mecelle*’de “*saticının bir malı kiralamak üzere vefâen satmasıdır*”⁴⁴ şeklinde tanımlanmıştır. Bu yöntemle finansman ihtiyacı duyan kişi mülkiyetinde olan ve kullanmakta olduğu bir taşınmazını satmaktadır. Ancak aynı malı müşteriden kiralamakta ve satış bedelini geri ödemesi durumunda taşınmazı tekrar geri alabilmektedir. İşte altına dayalı kira sertifikası yönteminde devlet finansman ihtiyacını bu şekilde karşılamış olmaktadır. Çağdaş literatürde bu muhtevaya sahip işlemler “sat ve geri kirala modeli” olarak anılmaktadır.⁴⁵

Hicri V. yüzyılda Hanefî fukahâsı tarafından geliştirilmiş olan bu yöntem, *bey’ bi’l-vefânın* bir türü olarak oldukça geç dönemlerde (h. X. yy) ortaya çıkan ve faizsiz kredi temin etme amacı güden alternatif bir işlem türü olup Osmanlı döneminde uygulanan finansman ürünlerinden biridir.⁴⁶ Türkçeye “kiralama şartıyla satım” adıyla geçen *bey’ bi’l-istiğlâl* işlemi, modern hukuk literatüründe *geri alım (vefâ)* sözleşmesi olarak anılmaktadır.⁴⁷

Yapısı ve sonuçları itibarıyla bir kredi temin etme aracı olan *bey’ bi’l-istiğlâlin* hükmü *bey’ bi’l-vefânın* niteliğine ve hükmüne göre farklılık göstermektedir. Türk hukuk literatüründe “*geri alım (vefâ) şartıyla satım*” diye ifade edilen *bey’ bi’l-vefâ*, *Mecelle*de “*bedeli iade edilince geri almak üzere bir malı satmaktır*” şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁸ Doktrinde vefâen satımın rehin, sahih satım akdi, fasit/batıl satım akdi ve satım ile rehin akdinin birleşmesinden oluşan yeni bir akit türü olduğu şeklinde dört farklı yaklaşımdan söz edilmektedir.⁴⁹

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki geri alma şartıyla satım, Hanefî mezhebinin genel prensiplerine (*kıyas*) göre fasit bir akittir. Çünkü hem akdin gereği

44 Mecelle, md. 119.

45 Güneş, Cavlak, Cebeci, “Yasal Düzenlemeler ve Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Sat ve Geri Kirala İşlemleri”, s. 34.

46 Ali Haydar Efendi, *Dürerü’l-hükkâm*, I, 112; Zerkâ, *el-Medhal*, I, 232 (dp. 2); Bayındır, “Bey’ bi’l-vefâ”, *DİA*, VI, 20-22; Kaya, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi*, s. 11. Osmanlı ulemâsının konuyla ilgili fetvaları için bk. Yelek, “Bir Finansman Yöntemi Olarak Bey’ bi’l-vefânın İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” s. 267 vd.

47 Yavuz, *Borçlar Hukuku*, s. 109.

48 Mecelle, md. 118.

49 Merğînâni, *el-Hidâye*, III, 273; Ahmed ez-Zerkâ, *Şerhu’l-kavâid*, s. 14; Zerkâ, *Akdü’l-bey’*, s. 157-159; Kaypınar, *İslam Hukukunda Bey’u bi’l-vefâ ve bey’u bi’l-istiğlâl Akitleri*, s. 25; Bayındır, *Ticâret ve Faiz*, s. 199.

olmayan fasit bir şart barındırmakta, hem de menfaat getiren karz niteliğindedir. Ne var ki tarihi süreç içerisinde duyulan ihtiyaca binaen bir kolaylık olarak ortaya çıkmış ve fakihlerce hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla bu işlemin hukuki dayanağı istihândır.⁵⁰ Buradan hareketle bu işlemin başka işlemlere asıl olamayacağını belirtmek gerekir. Çünkü genel prensiplere aykırı olarak sabit olan bir hükmün başka meselelere dayanak olamayacağı ve kapsamının genişletilemeyeceği genel bir kuraldır.⁵¹ Bu husus, *Mecelle*'de "Kıyasın hilafına sabit olan şey, bir başkası için makîsün aleyh olmaz" şeklinde hükme bağlanmıştır.⁵²

Doktrindeki en yaygın görüşe göre vefâen satım, rehin hükmündedir. Bu nedenle rehin hükümlerinin geçerli olacağı ifade edilerek sahih kabul edilmiştir.⁵³ Çünkü bu işleme her ne kadar satım dense de örfe rehindir. Nitekim "Akitlerde lafiz ve kalıplara değil, mana ve maksatlara bakılır."⁵⁴ Dolayısıyla söz konusu akdin gerçekte rehin olduğu ifade edilmektedir. Buna göre müşteri malı satıcıya (asıl sahibine) kiraya veremez. Aksi takdirde akit batıl olur. Çünkü mal zaten satıcıya ait olup müşterinin elinde rehindir ve bir kimsenin rehin verdiği mal için kira ödemesi hukuken mümkün değildir. Zira bir kimsenin kendi malında kiracı olması hukuken genel prensiplerine aykırıdır.⁵⁵ *Mecelle*'nin⁵⁶ de benimsediği bu yaklaşıma göre "altına dayalı kira sertifikası" yöntemi fasit bir işlem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu yaklaşıma göre, fikhî açıdan rehin ile vefâen satım arasında fark yoktur. Çünkü taraflar her ne kadar yapmış oldukları bu işleme satış adını verseler de onların amaçları rehindir; alacağı garanti altına almaktır. Ne var ki işlemin muhtevası ve tarafların bu akitle ulaşmak istedikleri gaye dikkate alındığında bunun rehin hükmünde olduğunu söylemek güçtür. Çünkü bu işlemde alacağın güvence altına alınması kadar alacaktan menfaat sağlamak da hedeflenmektedir. Hâlbuki rehinden maksat alacağın ödenmemesi halinde aynı teminat sağlanmasıdır.⁵⁷ Bazı Hanefiler vefâen satımın, alacaktan menfaat sağlanmasına imkân vermek üzere geliştirilen bir akit olduğunu ve faize karşı hile olarak uygulamaya konulduğunu

50 İbn Nüceym, *el-Eşbâh*, s. 68; Kayapınar, *İslam Hukukunda Bey'u bi'l-vefâ ve bey'u bi'l-istiğlal Akitleri*, s. 22.

51 Zerkeşî, *el-Bahru'l-muhîr*, II, 32; Zerkâ, *Şerhu'l-kavâid*, s. 100; Özalp, *İslam Hukukunun Genel İlkeleri*, s. 26.

52 *Mecelle*, md. 15.

53 Zeylâi, *Tebyînü'l-hakâik*, V, 183; Babertî, *el-Înâye*, IX, 236; Şeyh Bedreddin, *Câmi'u'l-fusuleyn*, s. 403; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VII, 545-548; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, VI, 127.

54 İbn Nüceym, *el-Eşbâh*, s. 174; *Mecelle*, md. 3.

55 Zeylâi, *Tebyînü'l-hakâik*, V, 183-284; Şeyh Bedreddin, *Câmi'u'l-fusuleyn*, s. 404; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükâm*, I, 617; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, VI, 127; Bayındır, *Ticâret ve Faiz*, s. 200-201.

56 *Mecelle*, md. 118, 396-403.

57 Zerkâ, *Akdü'l-bey'*, s. 157; Dirik, *İslam Hukukunda Rehin*, s. 15.

söylemektedirler.⁵⁸ Zira bu işleme satım isminin verilmesi rehin maldan istifade edebilmek içindir.⁵⁹ Şu halde “Akitlerde lafız ve kalıplara değil, mana ve maksatlara bakılır”⁶⁰ kaidesi, vefâen satımın rehin olduğu görüşü için lehte değil aleyhte bir delildir. Çünkü bu akdin manası da amacı da borç karşılığında rehin vermek değildir. Borçtan menfaat sağlamaktır.

Semer kand Hanefilerine ait olan bir diğer yaklaşıma göre *bey' bi'l-vefâ* sahih bir satım akdidir. Ömer en-Neseffî'den (ö. 537/1142), kendi zamanında fukahânın bu konuda ittifak ettikleri nakledilir.⁶¹ Bu görüşün temel dayanağı toplumdaki genel ihtiyaca binaen zarurettir. Zira “İhtiyaç gerek genel gerekse de özel olsun zaruret gibi kabul edilir.”⁶² Buna göre vefâen satımda alıcı mülkiyetinden çıkarması dışında akit konusu malda tam tasarruf yetkisine sahip olur. Ondan bizzat kendisi faydalanabilir veya kiraya verebilir. Üçüncü bir şahsa kiralayabildiği gibi satıcıya (asıl sahibine) da kiralayabilir. Şu halde *bey' bi'l-istiğlâl* vefâen satım ile kira akdini ihtiva eden sahih bir işlemdir.⁶³ Ancak burada geri satın alma işleminin akitle birlikte şart koşulmamış olması gerekir. Bunun vaat edilmesinde ise bir sakınca yoktur. Ayrıca toplumun buna ihtiyacı olduğundan buradaki vaat bağlayıcıdır. Altına dayalı kira sertifikası yönteminde hem geri satım hem de kiralama işlemi sözleşme anında şart koşulmaktadır. Tarafların bunun aksine hareket etmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu görüş ancak süre sonunda yapılacak olan satım akdinin taahhüt edilmesi durumunda altına dayalı kira sertifikalarına referans teşkil edebilir. Burada vefâ şartının akit tamamlandıktan sonra eklenmesinin Ebû Hanîfe'ye göre geçerli olduğunu da belirtmeliyiz.⁶⁴ Bazı Hanefilerle son dönem Şâfiîler ise vefâ şartının akitten önce ön anlaşma şeklinde yapılması durumunda da *bey' bi'l-vefânın* sahih bir işlem olduğu görüşündedirler. Buna göre akit yapılırken vefânın gündeme gelmemesi gerekir.⁶⁵

Fukahânın bir kısmına göre ise *bey' bi'l-vefâ* işlemi fasit bir akittir. Çünkü tekrar geri alma veya fesih şartı akdin muktezasına aykırı olup onu fasit kılan

58 Molla Hüsrev, *Dürerü'l-Hükkâm*, II, 207; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, VII, 551.

59 Muhammed Emin Bârûrî, *Bey'u'l-vefâ*, 217.

60 İbn Nüceym, *el-Eşbâh*, s. 174; Mecelle, md. 3.

61 Şeyh Bedreddin, *Câmi'u'l-fusuleyn*, s. 404-405.

62 İbn Nüceym, *el-Eşbâh*, s. 79; Mecelle, md. 32; Kayapınar, *İslam Hukukunda Bey'u bi'l-vefâ ve bey'u bi'l-istiğlâl Akitleri*, s. 69.â

63 Babertî, *el-Înâye*, IX, 236; Haskefi, *ed-Dürri'l-muhtâr*, s. 449; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fikhîyye Kâmusu* VI, 128.

64 Haskefi, *ed-Dürri'l-muhtâr*, s. 449.

65 İbn Nüceym, *el-Bahr'u'r-râik*, VI, 8; Muhammed Emin Bârûrî, *Bey'u'l-vefâ ve tatbikâtühü'l-mu'âsıra*, s. 151 (*Buğyetü'l-müsterşidîn*'den nakille).

şartlardandır. *Câmi'ü'l-fusuleyn*'de sahih olan (*müftâ bih*) görüşün bu olduğu belirtilmiştir.⁶⁶ Buradan hareketle *bey' bi'l-istiğlâlin* ve dolayısıyla “altına dayalı kira sertifikası” işleminin de fasit olacağı aşikârdır.⁶⁷ Ayrıca bu akitte karzdan menfaat sağlama söz konusudur ki bu faizli işlem olarak görülmektedir. Nitekim *Mecelle* şârihi Ali Haydar Efendi, bunun gerçekte faizli işlemler cümlesinden olduğunu fakat fukahânın toplumsal ihtiyacı dikkate alarak buna cevaz verdiklerini kaydeder.⁶⁸ Kaynaklarda vefâen satım akdinin batıl (hükümsüz) olduğu yönünde de nakiller mevcuttur.⁶⁹

Bir başka görüşe göre geri alma şartıyla (vefâen) yapılan işlem karışık muhtevalı yeni bir akit türüdür. Sahih satım akdi, fasit satım akdi ve rehin sözleşmesinin birleşmesinden meydana gelen bir kombine akittir. Alıcının maldan yararlanmasından bakımından sahih bir satım akdidir. Tarafların akdi diledikleri zaman feshedebilmeleri açısından fasit bir akittir. Başkasına satamaması ve telef olması durumunda borçtan düşmesine itibarla rehin hükmündedir. İbn Nüceym (ö. 970/1562) göre konu hakkında en kuşatıcı görüş budur.⁷⁰ Buna göre altına dayalı kira sertifikası işlemi, karma bir sözleşme olarak geçerli sayılabilir.

Tespit edebildiğimiz kadar diğer üç mezhepte vefâen satımdan söz edilmektedir. Ancak Mâlikî literatürde vadeli işlem sözleşmeleri (*büyük'ül-âcâl*) altında benzer bir meseleye yer verilmektedir. Bu mesele, satıcı bedeli iade ettiğinde sattığı malı geri almak üzere yapılan satım akdidir.⁷¹ Onlara göre bu işlem satım ile karzın birleşmesi ve menfaat sağlayan karz olduğu gerekçesiyle caiz görülmemiştir. Bu geri satımın şart koşulması halindedir. Geri satım vaat şeklinde olursa akit geçerli olur.⁷² Aynı mesele Şâfiî mezhebinde *bey'ül-'uhde* ve *bey'ün-nâs* olarak anılmakta ve geri satımın akit esnasında şart koşulmaması kaydıyla sahih bir satım akdi olarak görülmektedir.⁷³ Hanbelî mezhebinde *bey'ül-emâne* olarak bilinen geri alma şartıyla satım akdinin hükmü batıldır. Çünkü onlara göre bu, borç karşılığında kazanç sağlama anlamında faizli bir işlemdir.⁷⁴

66 Babertî, *el-İnâye*, IX, 236; Şeyh Bedreddin, *Câmi'ü'l-fusuleyn*, s. 405.

67 Muhammed Emin Bârûrî, *Bey'ül-vefâ ve tatbikâtühül-muâsıra*, s. 244.

68 Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm*, I, 42, 46, 112.

69 Merğînânî, *el-Hidâye*, III, 273.

70 Şeyh Bedreddin, *Câmi'ü'l-fusuleyn*, s. 406; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VI, 9; Çeker, “Ahmed Cevdet Paşa'nın Risâletü'l-vefâ Adli Eseri”, s. 260-263.

71 (من ابتاع سلعة على أن البائع متى ما رد الثمن، فالسلعة له، لم يميز؛ لأنه سلف جر نفعاً)

72 Berâzî, *et-Tehzîb*, III, 144; İbn Arafe, *el-Muhtasarü'l-fikhî*, V, 313; Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, IV, 373; İliş, *Menhu'l-Celîl*, V, 52.

73 Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, IV, 296.

74 Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ'*, III, 149.

Çağdaş yaklaşımların çoğuna göre vefâen satım da *bey' bi'l-istiğlâl* işlemi de mevcut haliyle faizli işleme satış görüntüsü verilmesinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla faiz yasağına karşı bir hile olarak görülmektedir. Bu akitte güdülen gaye kira geliri adı altında borç karşılığında menfaat sağlamak ve alacağı güvence altına almaktır. Tarafların mal alıp satma gibi bir amaçları yoktur. Bu nedenle fasit bir işlemdir.⁷⁵ İslam İşbirliği Teşkilatına bağlı olan İslam Fıkıh Akademisi de bu yönde karar almıştır.⁷⁶ Günümüz İslam hukukçuları arasında bu akdin rehin olduğu yönündeki görüşün en isabetli görüş olduğunu, dolayısıyla tamamen rehin hükümlerinin câri olacağını belirtenler de olmuştur.⁷⁷

Görüldüğü üzere “altına dayalı kira sertifikası” yönteminin fikhî açıdan geçerli bir akit olması ancak vefâen satımın ve buna bağlı olarak *bey' bi'l-istiğlâlin* sahih bir akit olarak kabul edilmesi halinde mümkündür. Bu ise doktrinde çok az kişinin benimsediği bir görüştür. Yukarıda ifade edildiği gibi hâkim olan görüşe göre vefâen satım rehin akdi olarak görülmektedir. Bu da mevcut şekliyle hem geri alma şartıyla satımın hem de onun modern uygulaması olan “sat ve geri kirala” modeli kapsamına giren işlemlerin caiz olmadığı anlamına gelir. Dolayısıyla taraflar bu şekilde anlaşmış olsalar da sözleşme tamamen rehin hükümleri geçerli olacak şekilde varlık kazanır.

Kanaatimizce bu işlemi klasik literatürde bilinen akitlerden birine benzeterek hukuki durumunu tespit etmek yerine yeni bir akit/işlem tipi (*atipik*) olarak değerlendirmek daha isabetlidir. Çünkü bu işlem, ne rehin, ne de sahih bir satım akdidir. Karz, satım, kira ve rehin akdine dair unsurları barındıran karışık muhtevalı ve karma nitelikli bir akittir. Zira mevcut uygulamaya bakıldığında bu üç akitten de farklı özelliklere ve muhtevaya sahip yeni bir işlem türü olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle söz konusu akitlerin her birine benzeyen tarafları olmakla birlikte, ayrıldığı noktalar da vardır. İslam hukukunun genel prensiplerine göre fasit bir işlem olması gerekir. Çünkü bu işlemde tıpkı satım ile karzın birleştirilmesinde olduğu gibi borç karşılığında kazanç sağlama amacı güdülmektedir. Bu ise İslam hukukunda *safkateyn* yasağı kapsamında görülerek ittifakla yasaklanmıştır.⁷⁸

75 Ali el-Hafif, *Ahkâmü'l-muâmelât*, s. 432; Zerkâ, *Akdü'l-bey'*, s. 165; Kayapınar, *İslam Hukukunda Bey'u bi'l-vefâ ve bey'u bi'l-istiğlâl Akitleri*, s. 71; el-Emânetü'l-âmme li heyet-i kibârî'l-ulemâ, *Ebhâs hey'et-i kibârî'l-ulemâ bi'l-memleketi'l-arabiyyeti'ssuûdiyye*, IV, 232; Bayındır, *Ticâret ve Faiz*, s. 207.

76 Tâki, el-Osmâni, *Fikhu'l-büyû'*, I, 514; Muhammed Emin Bârûri, *Bey'u'l-vefâ*, s. 230. Ayrıca bk. İslam Fıkıh Akademisinin *bey'u'l-vefâ* hakkındaki kararı, no: 66

77 Ali el-Hafif, *Ahkâmü'l-muâmelât*, s. 432; Muhammed Emin Bârûri, *Bey'u'l-vefâ*, s. 235.

78 Karâfi, *el-Furûk*, III, 406.

Nitekim bu işlemi meşru kabul edenler, bunu zaruret menzilesinde olan genel ihtiyaca binaen oluşan örfe dayandırmaktadırlar. Bize göre bu konuda gerçekten zaruret sayılabilecek bir ihtiyaç varsa, vefâen satım ya da sat ve geri kirala gibi uygulamalara ihtiyaç yoktur. Çünkü “Zaruretler haram olan şeyleri mubah kılar”⁷⁹ kaidesi gereğince alacak karşılığında faiz alınabilir demek daha yerinde olur. Ayrıca zaruretler ise kendi miktarlarınca takdir olunur.⁸⁰ Dolayısıyla ruhsat, ihtiyaç duyulan oranda işletilir, onun ötesine geçilemez. Ayrıca altına dayalı kira sertifikası yönteminin ortaya çıkış sebebi, amacı ve sonuçları açısından bakıldığında bu işlemin zaruret kapsamında değerlendirilmeyeceği ortaya çıkmaktadır.

Burada bir hususu belirtmek gerekir ki “sat ve geri kirala” türü işlemlere referans gösterilen vefâen satımın ortaya çıktığı hicri V. asırda Selçuklu yönetimi altında bulunan Orta Asya, siyasi ve iktisadi hayat açısından zor günler geçiriyordu. Bilindiği üzere o tarihte bölge sürekli siyasi krizler sebebiyle savaş halindeydi.⁸¹ İşte böyle bir ortamda Semerkand Hanefileri’nin kendi zamanlarında halkın içinde bulunduğu bir durumu zaruret kabul ederek vefâen satıma cevaz vermiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Sonraki süreçte bu yöntem herkesin istediği zaman uygulayabileceği bir akit halini alarak bu hususta bir örf oluşmasına yol açmıştır. Böyle bir örf de itibar edilemeyeceği açıktır. Çünkü sahih örf, şer’î naslara ve hukukun genel prensiplerine aykırı olmamalıdır.⁸² Ne var ki sat ve geri kirala modeli, en başta akitlerde teklik prensibine aykırıdır. Dolayısıyla *safkateyn* yasağının ihlal edilmesine yol açmaktadır. Çünkü birden çok akdin bir sözleşme içinde birleştirilmesinden ibarettir. Ayrıca hem alacak karşılığında kazanç sağlama hem de akdin gereğinden olmayan bir şart barındırmaktadır. Her iki durum da yerleşik kurallara aykırıdır. Burada akitleri birleştirmeye duyulan ihtiyaç ve birleştirme sebebiyle taraflar arası çekişmeye yol açmaması da durumu değiştirmez. Çünkü îne satışında olduğu gibi bu işlem, faiz yasağına karşı bir çıkış yolu (hile) olarak ihdas edilmiştir. Faiz ise kesin olarak ve hiçbir yoruma ihtiyaç kalmayacak şekilde yasaklanmıştır. Dolayısıyla bu işlemde meşru vasıtalar kullanılarak gayrimeşru neticelere ulaşma kastı söz konusudur. Köse’nin de dikkat çektiği üzere bu anlamdaki hile dört mezhebe göre caiz değildir.⁸³

79 Mecelle, md. 21.

80 Mecelle, md. 22.

81 Yazıcı, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, s. 135 vd.

82 İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, VII, 551.

83 Köse, *İslam Hukukunda Kanuna Karşı Hile*, s. 424.

2.3. Çağdaş Yaklaşımlar ve Değerlendirme

Yeni bir finansman modeli olması sebebiyle altına dayalı kira sertifikalarının fikhî durumu tartışmalıdır. Bunun en temel sebebi, yukarıda bahsi geçen tereddütlerin varlığıdır. Söz konusu tereddütlerin bir kısmı akit yapısına bir kısmı da işlemden güdülen amaca ve doğurduğu sonuçlara yöneliktir. Konuyla ilgili çağdaş yaklaşımlara da yön veren bu tereddütler üzerinde durulmadan altına dayalı kira sertifikalarına dair sağlıklı bir değerlendirme yapmak mümkün değildir.

Akit yapısı ile ilgili tereddütler safkateyn yasağının ihlal edilmesine yönelik ortaya çıkmıştır. Çünkü altına dayalı kira sertifikası işlemi, dört satım, bir kira sözleşmesi ve karşılıklı taahhütnameden oluşan kombine bir akittir. Ancak Hazine'nin yayınladığı yatırımcı kılavuzunda belirtildiği üzere bu sözleşmelerin her biri diğerlerinden bağımsız şekilde yapılmaktadır. Bu nedenle burada safkateyn yasağının ihlal edilmesi söz konusu değildir. Zira safkateyn yasağı, bir irade beyanıyla birden çok akdin birleştirilmesi durumunda ortaya çıkar. Nitekim birden çok akitten oluşan îne satışı dört mezhebe göre fasit kabul edilmekle birlikte safkateyn türü bir işlem olarak görülmemiştir. Çünkü îne kapsamında yapılan akitler birbirinden bağımsız olarak yapılmaktadır.⁸⁴

Bu işleme yönelik tereddütlerden biri de bağlayıcı bir vaat içermesidir. İslam hukukunda yaygın kanaate göre mutlak vaadin hukuki anlamda bir bağlayıcılığı yoktur. Bununla birlikte vaadin bağlayıcı hale geldiği durumlar da yok değildir. Örneğin Hanefî mezhebinde vaat ancak şarta bağlanması halinde bağlayıcıdır. Örf sebebiyle istihsâna dayanan bu görüş *Mecelle*'de "Vaatler sûret-i ta'likî iktisâ ile lâzım olur" şeklinde yer almıştır.⁸⁵ Mâlikî mezhebinin meşhur görüşü ise bir sebebe dayanması ve vaatte bulunulan kişinin buna istinaden bir külfet altına girmesi durumunda vaat bağlayıcıdır. Ev satın almak isteyen bir kişiye borç verme vaadi neticesinde ev alması böyledir. Vaatte bulunanın sözünde durmaması durumunda karşı tarafın uğrayacağı muhtemel zararı bertaraf etme fikrine dayanan bu görüş, çağdaş İslam hukukçularının da tercihidir.⁸⁶ Diğer taraftan huku-

84 Geniş bilgi için bk. Samar, *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi ve Günümüz Finans Uygulamalarına Etkisi*, s. 180

85 *Mecelle*, md. 84.

86 Serahsî, *el-Mebsût*, VIII, 138-139; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, IV, 242; İbn Nüceym, *el-Eşbâh*, 274; İbn Nüceym, *en-Nehru'l-fâik*, II, 368; Zerkâ, *Şerhu'l-kavâid*, s. 357; Zerkâ, *el-Medhal*, II, 1031; Şâzelî, "el-İcârü'l-müntehî bi't-temlik", s. 2650; Karadâğî, "el-İcâra ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra", s. 515; Bayındır, "Çağdaş Murâbahaya Etkisi Bakımından Fikihta Va'din Bağlayıcılığı Meselesi", s. 114; Ğassân, *el-İcâretü'l-müntehiye bi't-temlik*, s. 122; Yelek, *İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı ve İslam Finans Uygulamalarına Yansımaları*, s. 25.

ken değilse de diyaneten vaadin bağlayıcı olduğu hususunda dört mezhep ittifak halindedir. Dolayısıyla toplumun yararı olduğunda vaadin hukuken de bağlayıcı olması mümkün haldedir.⁸⁷ Şu halde altına dayalı kira sertifikası ihracında varlığın kiraya verileceği ve süre sonunda tekrar Hazine'ye satılacağına dair taahhütte bulunulmasında fikhî açıdan bir sakınca olmadığı söylenebilir. Ayrıca günümüz şartları açısından vaadin bağlayıcı olması daha uygundur. Şayet bağlayıcı olmayacak olursa tarafların zarara uğrama ihtimali yüksektir. Nitekim Hanefî fikhında *istisna'* akdi önceleri tarafları bağlayıcı değilken, daha sonra toplumda fesadın yaygın hale gelmesi ve ticari örfün değişmesi sebebiyle aksi yönde bir hüküm tercih edilmiştir. Ebû Yusuf'un görüşüne dayanan bu tercihin *Mecelle*'de⁸⁸ de benimsendiği görülmektedir.⁸⁹

Altına dayalı kira sertifikası ihraç edilirken varlığın tekrar Hazine'ye kiralanacağı ve süre sonunda satılacağı şeklindeki şartlar akdin muktezasından olmayan şartlardandır. Bu nedenle işlemin yasak olan şartlı satım niteliğinde olduğu ifade edilebilmektedir. Bu bir bakıma doğru görülebilir. Ancak fasit şartlarla ilgili teori incelendiğinde buradaki şartların akdi ifsad etmediği ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki İslam borçlar hukukunda akdin gereği olmayan, akdin muktezasına da uygun olmayan ve taraflardan birine veya meb'î'e (köle gibi istihkak ehlinde olursa) özel faydası dokunan şartlar ile kanun koyucunun yasakladığı (naslara muhalif) şartlar fasit olup akdin de fesadına yol açmaktadır. Ancak bu şartların örfteki uygulamalardan olmaması gerekir.⁹⁰ Bugün bankacılık örfünde bu vb. şartların ileri sürülmesi teamül haline gelmiş olduğundan taraflar arası çekişmeye yol açma ihtimali düşüktür. Bu nedenle bu şartların işlemi ifsad etmesi söz konusu değildir.

Altına dayalı kira sertifikası ihracına yönelik en esaslı tereddüt, işlemin sermayeyi ve kârı garanti etmesidir. Nitekim 2017 yılından itibaren bu kapsamda ihracı gerçekleştirilen sertifikaların yatırımcılarına yıllık %2.40 oranında sabit kira geliri verilmekte ve süre sonunda dayanak varlığın nominal değeri üzerinden geri satın alınmaktadır. Bu, ortaklığa esas teşkil eden sermayenin garanti edilmesi anlamına gelmektedir. Çünkü bu işlemde yatırımcı süre sonunda verdiği fiziki

87 Hüsameddin Musa Affane, *Bey'ul-murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ*, s. 38; Darîr, "Bey'ul-murâbaha li'l-âmir bi's-şirâ", s. 32.

88 Mecelle, md. 392.

89 Kâsânî, *Bedâi'us-sânâi'*, VI, 87; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve İstîlâhât-ı Fikhîyye Kâmusu*, VI, 118; Zuhayli, *el-Fikhu'l-İslâmî*, IV, 633.

90 Şeybânî, *el-Asl*, II, 440-441; İbnü's-Sââtî, *Mecma'u'l-bahreyn*, s. 294-295; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik*, VI, 139; Ali el-Kâri, *Fethu bâbi'l-'inâye*, II, 342; Meydâni, *el-Lübab*, I, 213; Zerkâ, *el-Medhal*, II, 923-924; Takî el-Osmânî, *Fikhu'l-büyû'*, I, 488.

altının gram cinsinden miktarını veya o günkü piyasa değerine göre cinsinden karşılığını geri alabilmektedir. Dolayısıyla sıfır riskli bir ortaklık yapmış olmaktadır. Oysa İslam hukukuna göre riskine katlanılmayan malın satımı yasaklanmıştır.⁹¹ Bu anlamda işlemin faizli bono ve tahvilden farkı kalmamaktadır. Nitekim çağdaş İslam hukukçularının bazıları tarafından benzer işlemler faiz hilesi olarak görülmektedir. Onlara göre bu işlemler tamamen şeklidir ve bu haliyle îne satışına benzemektedir.⁹² Ayrıca günümüz araştırmacılarına göre İslami sermaye piyasalarının temel kriterlerinden biri de getirilerin sabit olmamasının gerekliliğidir. Dolayısıyla ticari bir işlemin İslam hukukuna uygun olması için yatırımın sonucu bilinmeden önce o işleme ilişkin getiri sabitlenmemelidir. Hatta bilinmemesi de gerekir. Çünkü İslam ticaret hukukuna göre bir yatırımın neticeleri ortaya çıkmadan önce gelirin belirlenmesi söz konusu olamaz.⁹³ Hemen belirtmek gerekirse fikhî açıdan kira akdinde ücretin sabit olmasında bir sakınca yoktur. Ancak buradaki işlemin kira akdi olup olmadığı, elde edilen gelirin de ücret olarak görülmesi tartışmalıdır. Çünkü burada amaç; ihtiyaç duyulan bir taşınmazın kiralanmasından çok kredi temin etmedir. İşlem, tüm boyutlarıyla ele alındığında içinde satım ve kiranın da dâhil edildiği bir finansman ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla yukarıdaki itirazlar kira ücretlerinin sabitlenmesine yönelik değildir.

Burada dikkat çeken bir başka husus da altına dayalı kira sertifikası ihracında dayanak varlığın çoğu zaman yatırımcı tarafından bilinmemesidir. Farklı bir tabirle yatırımcılar Hazine'ye ait hangi varlığı satın aldıkları bilgisine sahip olmamaktadırlar. Bu durum, kaynak kuruluşun bazen iktisadi anlamda kendisinden menfaat sağlanamayan, atıl durumdaki bir varlığı esas alarak kira sertifikası ihracında bulunabileceği konusunda kuşkulara yol açmaktadır. Şayet böyle bir şey varsa ihraca dayanak olan varlıktan hiçbir şekilde yararlanılmadığı halde kendisi onu kiralayıp sertifika sahiplerine kira bedeli ödemektedir. Bu, yapılan işlemin iktisadi anlamda hiçbir katma değerinin bulunmadığı tamamen akit görüntüsüne büründürülmüş bir faiz hilesi olduğunu göstermektedir.⁹⁴ Burada yatırımcıların vekili olarak VKŞ'nin bilgisinin yeterli olduğu söylenebilir. Ancak VKŞ'nin Hazine'ye ait bir kuruluş olması bu itirazı anlamsız kılmaktadır.

Öte yandan, varlığın mülkiyetinin sertifika sahiplerine nakledilmesi ve yatırımcıların mâlik olmanın beraberinde getirdiği sorumlulukları üstlenmeleri

91 Nesâî, "Büyü", 71, 72.

92 Tâki el-Osmânî, "es-Sukûk ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra", s. 10-15; Cebeci, *Finansal Bir Araç Olarak Sukuk*, s. 131; Bayındır, "Sukuk Uygulamaları ve Fikhî Tahlili", s. 841.

93 Bacha-Mirakhor, "İslami Sermaye Piyasaları ve Ekonomik Gelişim", s. 289.

94 Yanpar, *İslami Finans*, s. 218; Bayındır, "Sukuk Uygulamaları ve Fikhî Tahlili", s. 841.

gerekir. Dolayısıyla ihraca dayanak olan varlığın korunması ve bakımıyla ilgili masraflar sertifika hamilleri tarafından payları nispetince karşılanmalıdır. Aksi takdirde işlemin şeklen yapıldığı ve faizli menkul kıymetleştirmeler için bir hile olarak kullanıldığı şeklinde haklı bir itiraz ve şüpheyle karşı karşıya kalınacaktır. Nitekim benzer işlemlere yönelik böyle bir itiraz yöneltilmektedir.⁹⁵ Tespit edebildiğimiz kadarıyla altına dayalı kira sertifikası yatırımcılarının bu anlamda bir sorumlulukları bulunmamaktadır.

Altına dayalı kira sertifikası ihracını tartışmalı hale getiren bir başka husus, yatırımcılara ödenen kârın faiz oranlarına sabitlenmesidir. Bugüne kadar yapılan ihraçlarda altına dayalı kira sertifikasından elde edilen kâr oranı altın tahvilinden elde edilen kâr oranıyla eşittir. Hazine'nin sitesinde getiri hesaplama aracında her iki yatırım türü için de yıllık getiri oranı %2,40 gr altın olarak gözükmektedir.⁹⁶ Burada kira bedellerinin faiz oranlarıyla aynı veya yakın seyretmesinin işlemin fesadı için gerekçe olamayacağı şeklinde haklı bir itiraz getirilebilir. Kanaatimizce de bu tek başına gerekçe teşkil etmez. Ancak diğer tereddütlerle birlikte dikkate alındığında işlemin fikhî durumu hakkında şüphe oluşturacak mahiyettedir.

Bu itiraz ve tereddütler doğrultusunda çağdaş İslam hukukçularının altına dayalı kira sertifikası işleminde ilgili birtakım değerlendirmeleri olmuştur. Ancak yukarıda ifade edildiği üzere altına dayalı kira sertifikası ihracı yeni bir yatırım aracı olduğundan konuyla ilgili kayda değer bir literatürden söz etmek pek mümkün değildir. Hatta tespit edebildiğimiz kadarıyla konuyla ilgili henüz kapsamlı ve nitelikli bir çalışma yapılmamıştır. Bununla birlikte konuyla ilgili fetva nitelikli bireysel görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çerçevede günümüz İslam hukukçuları arasında genelde iki yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bu yöntemin hileli bir faiz işlemi olduğunu savunanlar olduğu gibi faizsiz bir finansman ürünü olduğu görüşünde olanlar da var.

Muasır İslam Hukukçularından Hayreddin Karaman, altına dayalı kira sertifikasının caiz olduğunu savunanlar arasında yer alır. Karaman konuyla ilgili yaklaşımını *Mecelle*'nin 118. ve 119. maddelerine atıfta bulunmak suretiyle işlemi bey' bi'l-istiğlâl ile ilişkilendirerek temellendirmektedir.⁹⁷ TKBB Danışma Komitesi de uygulamanın İslami finans kurallarına uygun olduğu yönünde karar almış-

95 Durmuş, "Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukûk ve Fikhî Tahlili", s. 153-154; Hüseyin Hâmid Hassân, "Sukûku'l-istismârî'l-İslâmî", s. 556; Abdüssettâr Ebû Ğudde, "es-Sukûku'l-İslâmîyye (et-tevrîk) ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra ve tedâvülühâ", s. 681.

96 <https://altin.hazine.gov.tr/getiri-hesaplama> (erişim tarihi: 25.04.2019).

97 <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/altin-tahvili-ve-kira-sertifikasi-2037175> (erişim tarihi: 24.04.2019).

tır.⁹⁸ Bazı kayıtlarla bu işleme cevaz veren Din İşleri Yüksek Kurulu'nun konuyla ilgili mütalaası şu şekildedir:

“Tahvil, orta ve uzun vadede borç sağlamak amacıyla anonim şirketler, devlet ya da kamu kuruluşları tarafından çıkarılan, yatırımcıların anaparasını garanti altına almasının yanında belirli vadelerle hamiline faiz getirisi sağlayan borç senetleridir. İslam'da verilen borcun belli bir senetle teminat altına alınmasında herhangi bir sakınca yoktur. Ancak anaparanın dışında herhangi bir ücret almak ya da menfaat sağlamak faiz kapsamındadır. Buna göre, altın tahvili, altına endeksli bir iç borçlanma senedi olması hasebiyle, vade sonunda anaparaya ilaveten belli oranda faiz getirisi sağladığından dinen caiz değildir.

Devletin son zamanlarda çıkardığı altına dayalı kira sertifikası uygulaması ise, belli miktarda altın birikimine sahip bir kimsenin, bu meblağ karşılığında bir varlığı (gayrimenkul) ya da hisseyi belli süre sonra geri satabilme ya da devir hakkı saklı kalmak kaydıyla devletten satın alması ve ardından devlete kiralaması işleminden ibarettir. Dolayısıyla altın kira sertifikasına sahip olan bir kimse; devletten satın alıp yine devlete kiralamış olduğu bir varlığa ait mülkiyeti temsil eden belgeye sahip olmakta ve belirlenen kira bedelini almaktadır. Üzerinde anlaşılan vadenin bitiminde ise devlet, sertifika karşılığında almış olduğu altını sertifika sahibine aynı miktarda fiziki olarak teslim etmek, hesabına yatırmak ya da o günkü değeri üzerinden nakit olarak geri vermek suretiyle malı ondan satın almaktadır.

Fıkhî literatüründe, bir malı müşteriden bizzat kiralamak ve bedeli iade edildiğinde de geri almak üzere yapılan satışa “bey’ bi’l-istiğlâl” adı verilmiştir (Mecelle, md. 119). Vefa yoluyla satış ve icâreden mürekkep bir akit olarak kabul edilen bu muamele hakkında farklı yaklaşımlar ileri sürülmüş olmakla birlikte, akde konu taşınmazın satışı ve tahliye yoluyla müşteriye teslimi sonrasında müşteriden kiralanması halinde söz konusu muamelenin caiz olacağı bazı âlimler tarafından kabul görmüştür. (Haskefi, Muhammed b. Ali b. Muhammed, ed-Dürrü’l-Muhtâr Şerhu Tenviri’l-Ebsâr, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2002, s. 449; Çatalcalı Ali Efendi, Fetâvâ-yı Ali Efendi, Dersaadet 1324, I, 300-301; Ali Haydar Efendi, Hocaeminefendizâde, Düreru’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm, DİB, İstanbul 2016, I, 781; Ö. Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı İslamiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kamusu, Bilmen Yayınevi, İstanbul ts., VI, 127-128). Buna göre, yukarıda işleyişi anlatılan altına dayalı gayrimenkul kira sertifikası uygulamasında - verilen altınların birebir gram hesabı karşılığında yatırımcıya gayrimenkul hissesi satılması ve sahipliğe dayalı kira sertifikası olması şartıyla- fıkhî açıdan herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.⁹⁹

98 Bk. TKBB Danışma Komitesi, Karar No: 09.

99 <https://kurul.diyenet.gov.tr/Sorularim> (erişim tarihi: 25.04.2019)

Abdülaziz Bayındır ve Servet Bayındır, diğer sukuk türleriyle ilgili görüşlerine uygun şekilde altına dayalı kira sertifikalarının fikhî açıdan geçerli bir işlem olmadığı iddiasındadırlar. Onlara göre bu yöntemle elde edilen kâr gerçekte faiz getirisidir. Çünkü bu vb. yöntemler kira geliri altında faiz hilesi olarak uygulanmaktadır. Servet Bayındır, bu işlemin bey' bi'l-istiğlâle kıyasla caiz görülmesine itiraz ederek fikhî bilgileri arasında bu işlemi caiz görenlerin sayısının oldukça az olduğunu ifade eder. *Mecelle*'de bu işlemin caiz olarak hükme bağlanmasını da bu işlemin meşru olduğunu göstermek için yeterli ve doğru görmemektedir. Ona göre bu işlem devletin bazı varlıklarını teminat göstererek borçlanmasından ibarettir. Bu nedenle altına dayalı kira sertifikasının faizli borç senedi olan tahvilden hiçbir farkı yoktur. Aralarındaki tek fark devletin tahvilde teminat göstermeden borçlanması durumu söz konusu iken altına dayalı kira sertifikasında teminat göstermesidir.¹⁰⁰

SONUÇ

Altın tahvili ve altına dayalı kira sertifikası yönteminin fikhî durumunu irdelediğimiz bu çalışmada başlıca aşağıdaki hususlar dikkatlere sunulabilir:

Tahvil, üzerinde ödenecek faiz oranı yazılı olan borç senedi mahiyetindedir. Bu nedenle altın ödeyerek tahvil alan şahıs, belli süreler geçtikçe belirlenen oranda/miktarda faiz getirisi elde edecek ve itfa zamanında da tahvilin üzerinde yazan miktar kadar (borç olarak verdiği) altını geri alacaktır. İslam hukukuna göre nakit mahiyetinde olan altının vadeli satımı ittifakla caiz değildir. Ayrıca ribevî diğer mallarda olduğu gibi faizli olarak ödünç verilmesi veya faiz gerçekleşecek şekilde mübadelesi de caiz değildir. Dolayısıyla altın tahvili de caiz değildir.

Altına dayalı kira sertifikası, yastık altı diye tabir edilen ve atıl durumdaki yaklaşık 2200 ton altının ekonomiye kazandırılması amacıyla faizli işlem yapmak istemeyen yatırımcılara yönelik bir yatırım aracı olarak tanıtılmıştır. Meşru bir amaca yönelik tasarlanan bu yöntem uygulamada bu amacın aksine unsurlar taşımaktadır. Dolayısıyla şeklen altın tahvilinden farklılık gösterse de sonuçları itibariyle aynıdır. Özellikle sermaye ve getirinin garanti edilmesi, getiri oranının sabit olması ve altın tahvilindeki getiri oranlarıyla aynı olması bu gerçeği ortaya koymaktadır. Bunun dışında fikhî açıdan bu yöntemi tartışmalı hale getiren başka unsurlar da söz konusudur. Bunlar, işlemin birden çok akitten meydana gelmesi (safkateyn),

100 http://www.hayatinsirri.net/altina_dayali_kira_sertifikalari.html (erişim tarihi: 24.04.2019).

fasit şart içermesi, bağlayıcı vaat içermesi ve çoğunluğa göre fasit olarak nitelenen bey' bi'l-istiğlâl işlemiyle aynı muhtevaya sahip olmasıdır. Aslında son olarak sayılan bu unsurların hepsi bu yöntemin fıkha uygunluk arz etmemesi için yeterli değildir. Klasik fıkıh tekniği içinde çözüme kavuşturulabilecek problemlerdir. Ne var ki mevcut haliyle işlemin faizli işlem hilesi olarak görülmesi ve/veya kabul edilmesi bu açıdan bir değerlendirmeyi anlamsız ve faydasız kılmaktadır.

Netice itibariyle altına dayalı kira sertifikası işlemi altın tahvilinden farklı bir işlem değildir. Bu nedenle İslam hukuku açısından meşru bir yatırım aracı olarak görülemez. Bununla birlikte bu yöntemin fıkha uygunluk arz etmeyen yönleri tashih ve tadil edilerek meşru bir nitelik kazandırılabilir. Bu kapsamda aşağıdaki hususların düzeltilmesi durumunda altına dayalı kira sertifikası işleminin meşru bir yatırım aracı haline kavuşacağını ifade etmek mümkündür:

1) Hazine, ihraç duyurusunda dayanak varlığı muayyen hale getirmelidir.

2) İtfa tarihine kadar mülkiyeti yatırımcılara devredilen varlığın sorumluluğu kira sertifikası sahiplerinin uhdesine geçmelidir. Dolayısıyla bakım, onarım vb. masraflar yatırımcıdan tahsil edilmelidir.

3) Kira oranı/miktarı mülkiyetin devrinden önce belirlenmemelidir. İtfa sonunda varlığın tekrar Hazineye satılması işlemi nominal değer üzerinden yapılmamalıdır. Çünkü bu durumda sermayenin garanti edilmesi söz konusu olur. Bunun yerine o günkü piyasa şartlarına göre yeni bir bedel üzerinden satış işlemi gerçekleştirilmelidir.

4) Süre sonunda yatırımcıya sahibi olduğu varlığa ait hisseyi geri satabilme imkanı/muhayyerliği verilmelidir. Mutlaka satmak zorunda bırakılmamalıdır.

Bu şartları sağlaması halinde altına dayalı kira sertifikası uygulamasında fikhî açıdan herhangi bir sakıncanın kalmayacağını ifade edebiliriz. Ancak mevcut haliyle bu uygulamanın fikhî ölçülere uygunluk gösterdiğini söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

Kaynakça

- Ebû Ğudde, Abdüssetâr, “es-Sukûku'l-İslâmiyye (et-tevrîk) ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra ve tedâvülühâ”, *MMFİ*, Sy. 19, C. 2, Cidde 2013, s. 675-731.
- Ali el-Hafîf (ö. 1978), *Ahkâmü'l-muâmelâtü's-ser'iyye*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire 2008.
- Alî el-Kârî, Ebû'l-Hasen Nûruddîn Alî b. Sultân Muhammed el-Herevî (ö. 1014/1605), *Fethu bâbi'l-inâye fî şerhi kitâbi'n-Nukâye* (thk. Muhammed Nezzâr Temîm ve Haysem Nezzâr Temîm), I-III, Dâru'l-Erkam, Beyrut 2009.

- Ali Haydar Efendi, *Dürrerü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (thk. Fehmi el-Hüseyinî), I-IV, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2003.
- Bâbertî, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmud (ö. 786/1384), *Şerhu'l-İnâye ale'l-Hidâye*, I-X, Dâru'l-Fikr, Dimeşk tsz..
- Bacha-Mirakhor, "İslâmî Sermaye Piyasaları ve Ekonomik Gelişim", *Ekonomik Gelişim ve İslâmî Finans* (trc. İlker Göçmen vdğ.), İstanbul 2014.
- Bayındır, Abdulaziz, *Ticaret ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2016.
- _____ "Bey' bi'l-vefâ", *D'Â*, VI, 20-22.
- Bayındır, Servet, *Fikhî ve İktisadî Açından İslâmî Finans II*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2015.
- _____ "Menkul Kıymetleştirme Uygulamaları ve Fıkıhtaki Yeri" *İÜİFD*, Sy. 16, İstanbul 2007, s. 249-273.
- _____ "Sukuk Uygulamaları ve Fikhî Tahlili", *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi*, KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, Konya 2016, s. 831-848.
- _____ "Çağdaş Murâbahaya Etkisi Bakımında Fıkıhta Vâdin Bağlayıcılığı Meselesi", *İÜİFD*, Sy. 11, İstanbul 2005, s. 107-120.
- Berâzî, Ebû Said Halef b. Ebî'l-Kasım b. Süleymân el-Ezdî el-Kayrevânî (ö. 430/1039'dan sonra), *et-Tehzîb fi ihtisârî'l-Müdevvene* (thk. Muhammed el-Emîn b. Muhammed Sâlim İbnü'ş-Şeyh), I-IV, Dâru'l-Buhûs, Debi 2002.
- Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Huseyn b. Ali (ö. 458/1065), *es-Sünenu'l-kübrâ* (thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ), I-X, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Bilmen, Ömer Nasuhi (ö. 1971), *Hukukî İslâmîyye ve Istalahat-ı Fikhîyye Kâmusu*, I-VIII, Sarmaşık, İstanbul 1970.
- Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail (ö. 256/869), *el-Câmiu's-sahih*, Dâr İbn Kesîr, Dimeşk 2002.
- Buhûtî, Mansûr b. Yunus b. İdris (ö. 1051/1641), *Keşşâfu'l-kıma' an metni'l-İkna'* (thk. Muhammed Emîn ez-Zinnâvî), I-V, 1. Baskı, Âlemü'l-kütüb, Beyrut 1997.
- Burhânü'ş-Şerîa, Burhânüddîn Mahmud b. Ahmed b. Abdulazîz el-Buhârî el-Merginânî (ö. 616/1219), *el-Muhîtu'l-Burhânî fi'l fikhî'n-Nu'mânî* (thk. Abdulkerim Sâmi el-Cündî), I-X, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- Cavlak, Hasan - Güneş, Necati - Cebeci, Yasin, "Yasal Düzenlemeler ve Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Sat ve Geri Kirala İşlemleri", *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, C. 1, Sy. 3, İstanbul 2017, s. 33-51.
- Ceylan, Ali -Korkmaz, Turhan, *Sermaye Piyasası ve Menkul Değerler Analizi*, Ekin Yayınevi, İstanbul 2015.
- Çeker, Huzeyfe, "Ahmed Cevdet Paşa'nın Risâletü'l-vefâ Adlı Eseri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sy. 12, Konya 2003, s. 259-266.
- Çeker, Orhan, *İslâm Hukukunda Akidler*, Tekin Kitabevi, Konya 2014.
- Çelik, Serkan - Kaya, Ferudun, "Gözde Finansman Aracı; Sukuk", *Katılım Bankacılığı* (ed. Ferudun Kaya), Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 147-194.
- Dâmâd, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman (ö. 1078/1667), *Mecma'u'l-ehur fi şerhi Mülteka'l-ebhur* (thk. Muhammed Ahmed el-Muhtâr), I-IV, Beyrut 2016.

- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed (ö. 385/995), *es-Sünen* (thk. Şuayb Arnâut vdğ.), I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 2004.
- Darîr, es-Siddîk Muhammed el-Emîn (ö. 2005), "Bey'ü'l-murâbaha li'l-âmîr biş-şirâ", *Buhûs fi 'ukûdi'l-istismâr fiş-şeriatil-İslâmiyye*, Sudan 2010, s. 23-36.
- Dede, Kenan, *Katılım Bankalarında Hazine ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları*, TKBB Yayınları, İstanbul 2017.
- Derdîr, Ebû'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Adevî (ö. 1201/1786), *eş-Şerhu'l-kebîr*, I-IV, yy, tsz..
- Dirik, Mehmet, *İslam Hukukunda Rehin*, Tibyan yayıncılık, İzmir 2016.
- Döndüren, Hamdi, "Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri", *İslami İlimlerde Metodoloji/Usul-III/2*, İstanbul 2011.
- Durmuş, Abdullah, "Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukûk ve Fikhî Tahlili", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sy. 16, Konya 2010, s. 141-156.
- el-Emânetü'l-âmme li heyet-i kibârî'l-ulemâ, *Ebhâs hey'et-i kibârî'l-ulemâ bi'l-memleketil-arabiyyeti'ssuûdiyye*, I-IV, 3. Baskı, Riyad 2011.
- Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.
- Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali (ö. 770/1368), *el-Misbâhu'l-münîr fi garibiş-şerhi'l-kebîr*, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 2003.
- Gültekin Rodoplu - Bilge Leyli Elitaş, "Parasal Sistemde Altının Yeri ve Altına Dayalı Finansal Araçlar", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, c. 10, sy.,1, Ankara, 2018.
- Ğassân, Muhammed eş-Şeyh, *el-İcâratü'l-müntehiye bi't-temlik fi'l-fikhil-İslâmî*, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 2010.
- Hâkim, Ebû Abdillâh Muhammed b. Adilleh b. Muhammed en-Nisâburî (ö. 405/1015), *el-Müstedrek 'ale's-Sahihayn* (thk. Mustafa Abdulkadir Atâ), I-IV, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
- Haskefî, Alâüddîn Muhammed b. Ali b. Muhammed ed-Dımaşkı (ö. 1088/1677), *ed-Dürri'l-muhtar şerhu Tenviri'l-ebşâr ve câmi'ül-bihâr* (thk. Abdülmünim Halil İbrahim), 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- Hattâb, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahmân er-Ruaynî (ö. 954/1547), *Mevâhibü'l-Celîl li-şerhi Muhtasar Halil*, I-VI, 3. Baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1992.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed es-Sa'dî (ö. 974/1567), *Tuhfetü'l-muhtâc fi şerhi'l-Minhâc (Şirvânî ve İbn Kasım'ın haşiyeleriyle birlikte)*, I-X, 1. Baskı, el-Mektebetü't-ticâriyyetü'l-kübrâ, Kahire 1983.
- Affane, Hüsamüddîn Musa *Bey'ü'l-murâbaha li'l-âmîr biş-şirâ*, Kudüs 1996.
- Hassân, Hüseyin Hâmid, "Sukûku'l-istismârî'l-İslâmî", *MMFİ*, Sy. 19, C. 2, Cidde 2013, s. 541-635.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilaziz ed-Dımaşkı (ö. 1252/1836), *Reddü'l-muhtâr 'alêd-Dürri'l-muhtâr şerhu Tenviri'l-ebşâr* (thk. Adil Ahmed Abdülmecûd - Ali Muhammed Muavviz), I-XII, Dâr 'Alemü'l-kütüb, Riyad 2003.
- İbn Arafe, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Vergammî et-Tünisî (ö. 803/1401), *el-Muhtasar fi'l-fikh; el-Mustasarü'l-kebîr/el-Muhtasarü'l-fikhî* (thk. Hafız Abdurrahman Muhammed el-Hayr), I-X, 1. Baskı, Müessesetü Halef Ahmed el-Habtür li'l-a'mâli'l-hayriyye, Debî, 2014.

- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmet b. Said (ö. 456/1064), *el-Muhallâ bi'l-âsâr* (thk. Abdülğaffâr Süleyman el-Bindârî), I-XII, 3. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye Beyrut 1934.
- İbn Kudâme, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Muhammed (ö. 620/1223), *el-Muğni*, (thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Turkî-Abdülfettah Muhammed), I-XV, Dâr 'Âlemi'l-kütüb, Riyad 1997.
- İbn Nüceym, Sirâcüddin Ömer b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî (ö. 1005/1596), *en-Nehru'l-fâik* (thk. Ahmed 'İzzü İnâye), I-III, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- İbn Nüceym, Zeynulâbidîn b. İbrahim, b. Muhammed (ö. 970/1562), *el-Bahru'r-râik şerhu Kenzu'd-dekâik* (thk. Zekeriya 'Umeyrât), I-IX, Dâru'l-Kütübî'l-ilmiiyye, Beyrut 1997.
- _____ *el-Eşbah ve'n-nezâir 'alâ mezhebi Ebi Hanîfe en-Nu'mân* (thk. Zekeriya Umeyrât), Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2010.
- İbn Rüşd el-Cedd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (ö. 520/1126), *el-Beyân ve't-tahsil veş-şerh ve't-tevcîh ve't-ta'lîl li meseil'l-müstahrece* (thk. Muhammed Haccî vdğ.), I-XX, 2. Baskı, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1988.
- İbn Rüşd el-Hafîd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed (ö. 595/1198) *Bidayetü'l-müçtehit ve nihâyetü'l-muktesid* (thk. Ferîd Abdülaziz el-Cündî), I-IV, Dârü'l-Hadis, Kahire 2004.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Muhammed el-Meâfirî (ö. 543/1148), *Ahkâmü'l-Kurân* (tah. Muhammed Abdülkadir Atâ), I-IV, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- İbnü's-Sââtî, Ebü'l-Abbâs Muzafferüddin Ahmed b. Ali b. Tağlib el-Ba'lebekki el-Bağdâdî (ö. 694/1295), *Mecma'u'l-bahreyn ve mülteka'n-neyyireyn fi'l-fikhi'l-Hanefi* (thk. İlyas Kaplan), 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2005.
- İlîş Muhammed, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. el-Mısırî (ö. 1299/1882), *Minehu'l-Celîl 'alâ Muhtasari'l-Halîl*, I-IX, 2. Baskı, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988.
- Karadâğî, Ali Muhyiddin, "el-İcâra ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra", *MMFİ*, Sy. 12, C. 1, Cidde 2000, s. 429-563.
- Karâfî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. İdris b. Abdirrahmân el-Mısırî (ö. 684/1285) *Envârü'l-burûk fi envâ'i'l-furûk; el-Furûk* (thk. Ömer Hasan el-Kayyâm), I-IV, Beyrut 2014.
- _____ *ez-Zahîre* (thk. Muhammed Haccî, Sa'id A'râb, Muhammed bû Hubze), I-XIV, 1. Baskı, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1994.
- Kâsânî, Ebi Bekr Alâuddîn b. Mes'ud (ö. 587/1191), *Beda'iu's-sanâi fi tertibiş- şerâi'* (thk. Ali Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd), I-X, 2. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Kaya, Süleyman, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 2003.
- Kayapınar, Hüseyin, *İslam Hukukunda Bey'u bi'l-vefâ ve bey'u bi'l-istiğlal Akitleri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 1986.
- Koy-Ayben, "Tahvil, Hazine Bonosu ve Pay Değerlemesi", *Finansal Yönetim*, Seçkin Yayıncılık, Ankara: 2017.
- Köse, Saffet, *İslam Hukukunda Kanuna Karşı Hile*, İstanbul 1996.
- Kutub, Mustafa Sânu, "Sukûku'l-icâra" *MMFİ*, Sy. 15, C. 2, Cidde 2004, s. 53-111.
- Merğînânî, Burhanuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Ebu Bekir (ö. 593/1197), *el-Hidaye fi şerhi Bidayetü'l-mübtedî* (thk. Talal Yusuf), I-IV, Beyrut 2004.
- Mevsilî, Ebü'l-Fazl Meccüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud (ö. 683/1284), *el-İhtiyar li-ta'lîli'l-Muhtar* (thk. Muhammed Adnan Derviş), I-IV, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1996.

- Mevvâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ebi'l-Kâsım el-Abderî el-Gırnâtî (ö. 897/1492), *et-Tâc ve'l-iklîl li-Muhtasari Halîl* (thk. Zekeriya Umeyrât), 1. Baskı, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1994, I-VIII.
- Meydânî, Abdülğani el-Ğanîmî (ö. 1298/1881), *el-Lubab fi şerhi'l-Kitab* (thk. Abdurrezzak el-Mehdi), I-III, Dâru'l-kitâbî'l-Arabî, Beyrut 2010.
- Mohammad Hashim Kamali, "A Shari'ah Analysis of Issues in Islamic Leasing", *J.KAU: Islamic Econ*, Vol. 20, No. 1, 2017, pp. 3-22.
- Molla Hüsrev, Mehmed Efendi (ö. 885/1481), *Düreru'l-hukkâm fi şerhi Gureri'lâhkâm* (Şürünbülâlî'nin haşiyesiyle birlikte), I-II, Dâr İhyâî'l-kütübî'l-'Arabîyye, Kahire tsz..
- Bârûrî, Muhammed Emin, *Bey'u'l-vefâ ve tatbikâtühû'l-muâsıra*, Dâru'n-Nevâdir, Dımeşk 2012.
- Mustafa el-Hin, Mustafa el-Buğa, Ali eş-Şerbecî, *el-Fıkhü'l-menhecî 'alâ mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî*, I-VIII, 2. Baskı, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 1996.
- Nesâi, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb (ö. 303/915), *el-Müctebâ mine's-Sünen; es-Süneni's-suğrâ* (thk. Abdülfettah Ebû Ğudde), I-IX, Mektebetü'l-metbûâtî'l-İslâmiyye, Halep 1986.
- Nesefî, Ebû'l-Berekat Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmud (ö. 710/1310), *Kenzü'd-dekâik* (thk. Sâid Bektaş vdğ.), 2. Baskı, Dârü's-Sirâc, Medine 2014.
- Nevevî, Ebû Zekerîyya Yahya b. Şerîf b. Mürî (ö. 676/1277), *Ravdatü't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn* (thk. Züheyr eş-Şâviş), I-XII, 3. Baskı, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrut 1991.
- Nezih Hammâd, "Sukûku'l-icâra", *MMFİ*, Sy. 15, C. 2, Cidde 2004, s. 11-52.
- Özalp, N. Ahmet, *İslam Hukukunun Genel İlkeleri -Kavâidi Külliye-*, 1. Baskı, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2017.
- Sahnûn, Ebû Saïd Abdisselam b. Saïd et-Tenûhî (ö. 240/854), *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, I-IV, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1994.
- Samar, Mahmut, *İslam Hukukunda Akitlerin Birleştirilmesi ve Günümüz Finans Uygulamalarına Etkisi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Basılmamış doktora tezi, Konya 2018.
- Serahsî, Şemsu'l-eimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl (ö. 483/1090), *el-Mebsût*, I-XXX, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1993.
- Suğdî, Ebû'l-Hasan (Hüseyn) Rüknu'lislâm Ali b. Hüseyn b. Muhammed (ö. 461/1068), *en-Nütef fi'l-fetâvâ* (thk. Salahuddîn en-Nâhî), I-II, Müessesetü'r-risâle, Amman 1984.
- Sümer, Eren, "Sukukun Aslına Uygun Gelişimi ve Proje Finansmanında Kullanılması İçin Öneriler", *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*, TKBB Yayınları, İstanbul tsz.
- Şazelî, Hasan Ali (ö. 2018), *Nazariyyetu's-şart fi'l-fıkhî'l-İslamî, Dirâse mukârene beyne'l-Fıkhî'l-islâmî ve'l-Kânûn*, Dâru't-Türâsî'l-Arabî, Kahire, tsz..
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan (ö.189/805) *el-Asl (el-Mebsût)* (thk. Mehmet Boynukalın), I-XIII, Beyrut 2012.
- Şeyh Bedreddîn, Muhammed b. İsrail b. Abdulaziz (ö. 823/1420), *Câmiu'l-Fusûleyn* (trc. Yunus Apaydın editörlüğünde heyet), T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Şirbinî, Muhammed ibn Hatib (ö. 977/1570), *Muğni'l-muhtâc ila marîfeti me'âni'l-Minhâc* (thk. Muhammed Halil 'Aytânî), I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2014.
- T.C Maliye ve Hazine Bakanlığı, *Altına Dayalı Kira Sertifikası Yatırımcı Klavuzu*, Ankara 2017.
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, *Altın Tahvili Yatırımcı Klavuzu*, Ankara 2017.

Takî el-Osmânî, Muhammed, *Fıkhu'l-Büyükü' 'ale'l-mezâhibi'l-erba'a me'a tatbikâtihi'l-mu'âsıra mukârinen bi'l-kavânini'l-vaz'iyye*, I-II, Mektebet Me'ârifî'l-Kur'ân, Karaçi, 2014.

_____ "es-Sukûk ve tatbikâtühe'l-mu'âsıra", *AAOIFI Şerî Heyet Toplantısı*, Cidde, 2007.

Yanpar, Atila, *İslâmî Finans*, 2. Baskı, Scala Yayıncılık, İstanbul: 2015.

Yavuz, Cevdet, *Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler)*, Beta Yayınları, İstanbul 2009.

Yazıcı, Nesimi, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, 7. Baskı, TDV Yayınları, Ankara 2008.

Yelek, Kamil, "Bir Finansman Yöntemi Olarak Bey' bi'l-vefânın İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sy. 27, Konya 2016, s. 258-286.

_____ *İslam Hukukunda Vaadin Bağlayıcılığı ve İslam Finans Uygulamalarına Yansımaları*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Basılmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 2014.

Yılmaz, Erdal, "Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulamaları ve Vergilendirilmesi", *Muhasebe ve Finans Dergisi*, Sy. 61, Bursa 2014, s. 81-100.

Zerkâ, Ahmed b. Muhammed b. Osmân el-Halebî (ö. 1938), *Şerhu'l-kavâidi'l-fikhıyye* (tsh. Abdüsettar Ebû Gûdde), Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1983.

Zerkâ, Mustafa Ahmed (ö. 1999), *Akdü'l-bey'*, 2. Baskı, Dâru'l-Kalem, Dımeşk 2012.

_____ *el-Medhalü'l-fikhıyyu'l-âm*, I-II, 1. Baskı, Dımeşk 1998.

Zerkeşi, Ebû Abdillâh Bedrüddîn Muhammed b. Bahâdır b. Abdillâh et-Türkî el-Mısrî el-Minhâcî eş-Şâfî (ö. 794/1392), *el-Bahrü'l-muhît fi usûli'l-fikh*, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübî'l-ilmıyye, Beyrut 1994.

Zeylâi, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Ali b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârii (ö. 743/1343), *Tebyînü'l-hakâik (Hâşiyetü'ş-Şilbi ile birlikte)*, I-VI, el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emıriyye, Kahire 1314/1896.

Zuhaylı, Vehbe (ö. 2015), *el-Fıkhu'l-İslâmî ve edilletühü*, I-X, Dâru'l-Fıkr, Dımeşk 1989.

Elektronik Kaynaklar

<http://altin.hazine.gov.tr/>

http://www.hayatinsirri.net/altina_dayali_kira_sertifikalari.html

<https://altin.hazine.gov.tr/getiri-hesaplama>

<https://altin.hazine.gov.tr/hazine-neden-altin-tahvili-altina-dayali-kira-sertifikasi-ihra%C3%A7-etmektedir>

<https://altin.hazine.gov.tr/sikca-sorulan-sorular>

<https://altin.hazine.gov.tr/yatirimci-klavuzu>

<https://kurul.diyenet.gov.tr/Sorularim>

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/altin-tahvili-ve-kira-sertifikasi-2037175>